

ТЕРНОПІЛЬСЬКА
МИТНИЦЯ

АНАЛІТИЧНА ДОВІДКА

«ОГЛЯД ДІЯЛЬНОСТІ ВОЛИНСЬКОЇ,
ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ, ЛЬВІВСЬКОЇ МИТНИЦЬ
ДЕРЖМИТСЛУЖБИ»

КЕЙС 1:
2021 - перша половина 2024 рр.

Аналітичні матеріали створено в рамках суб-гранту проекту "ACCORD: Accountability and Capacity-building for Customs Oversight and Reform Development" за фінансової підтримки Європейського Союзу, що реалізується ГО «Інститут аналітики та адвокації» та ГО «Технології прогресу». Її зміст є виключною відповідальністю субгрантера проекту ACCORD ГО «Партнерство.» і не обов'язково відображає позицію Європейського Союзу.

Автори:

Герчаківський Святослав Дем'янович, експерт з митної справи, кандидат економічних наук, доцент, адвокат, керівник проекту «Моніторинг інституційної спроможності української митниці в парадигмі воєнних, повоєнних та євроінтеграційних викликів»;

Валігура Володимир Андрійович, експерт з податкової та митної політики, кандидат економічних наук, доцент, комунікаційний менеджер проекту;

Василевська Галина Василівна, експерт з оподаткування, кандидат економічних наук, доцент, операційний менеджер проекту.

Для цитування цього матеріалу:

Герчаківський, Валігура, Василевська (2024): Аналітичний огляд діяльності Волинської, Тернопільської, Львівської митниць Держмитслужби, ГО «Інститут аналітики та адвокації», ГО «Технології прогресу», ГО «Партнерство.».

ЗМІСТ

ВСТУП	3
I. МОНІТОРИНГ ОСНОВНИХ ІНДИКАТОРІВ ДІЯЛЬНОСТІ ВОЛИНСЬКОЇ МИТНИЦІ ДЕРЖМИТСЛУЖБИ	4
II. АНАЛІЗ ІНДИКАТОРІВ ДІЯЛЬНОСТІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ МИТНИЦІ ДЕРЖМИТСЛУЖБИ	19
III. МОНІТОРИНГ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЬВІСЬКОЇ МИТНИЦІ ДЕРЖМИТСЛУЖБИ	28
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	37

ВСТУП

Представлена аналітична довідка-огляд становить собою щопіврічний моніторинг діяльності трьох митниць Державної митної служби України – Волинської, Тернопільської, Львівської та охоплює аналіз базових індикаторів діяльності митниць, ґрунтуючись на даних, отриманих протягом звітного періоду.

Структурно моніторинг передбачає дослідження за наступними напрямками:

- загальна характеристика досліджуваної митниці Держмитслужби;
- аналіз індикаторів, що характеризують обсяги зовнішньоекономічних операцій в зоні діяльності митниці;
- стан адміністрування митних платежів;
- дослідження показників митного оформлення та декларування в зоні діяльності досліджуваної митниці;
- ефективність здійснення митного контролю;
- аналіз протидії контрабанді та порушенням митних правил;
- висновки та пропозиції щодо підвищення ефективності діяльності досліджуваних митних інституцій.

Для збору статистичних та інформаційних даних було використано відкриті джерела інформації, де публікуються загальні звітні дані про роботу митних підрозділів, запити на отримання інформації, відомчі сторінки, соціальні мережі тощо.

Здійснення моніторингу обумовлено необхідністю формування стратегії посилення інституційної спроможності митних органів в Україні в контексті ризиків та викликів повномасштабної війни з росією, повоєнного відновлення та імплементації стандартів і вимог Європейського Союзу. Крім цього моніторинг дає змогу:

- проаналізувати поточний стан митного адміністрування в рамках Волинської, Тернопільської, Львівської митниць Держмитслужби;
- відслідкувати тренди в роботі митних інституцій в довоєнний період і в умовах війни;
- забезпечити прозорість та підзвітність діяльності досліджуваних митниць перед громадськістю;
- напрацювати комплекс заходів щодо покращення роботи митниць.

Сподіваємось, що аналітична довідка-огляд буде корисною для представників уряду та осіб, які приймають владні рішення у сфері державної митної справи; науковців, викладачів, здобувачів вищої освіти; практичних працівників митних інституцій та суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності; представників міжнародних та громадських інституцій в сфері митної політики та зовнішньоекономічної діяльності.

I. МОНІТОРИНГ ОСНОВНИХ ІНДИКАТОРІВ ДІЯЛЬНОСТІ ВОЛИНСЬКОЇ МИТНИЦІ ДЕРЖМИТСЛУЖБИ

Зоною діяльності Волинської митниці є Волинська область, 230 км – українсько-польського кордону, 242 км – протяжність українсько-білоруського кордону (перетин з початком правового режиму воєнного стану в Україні не здійснюється).

Рис. 1. Локалізація інфраструктури Волинської митниці Держмитслужби в адміністративних межах Волинської області

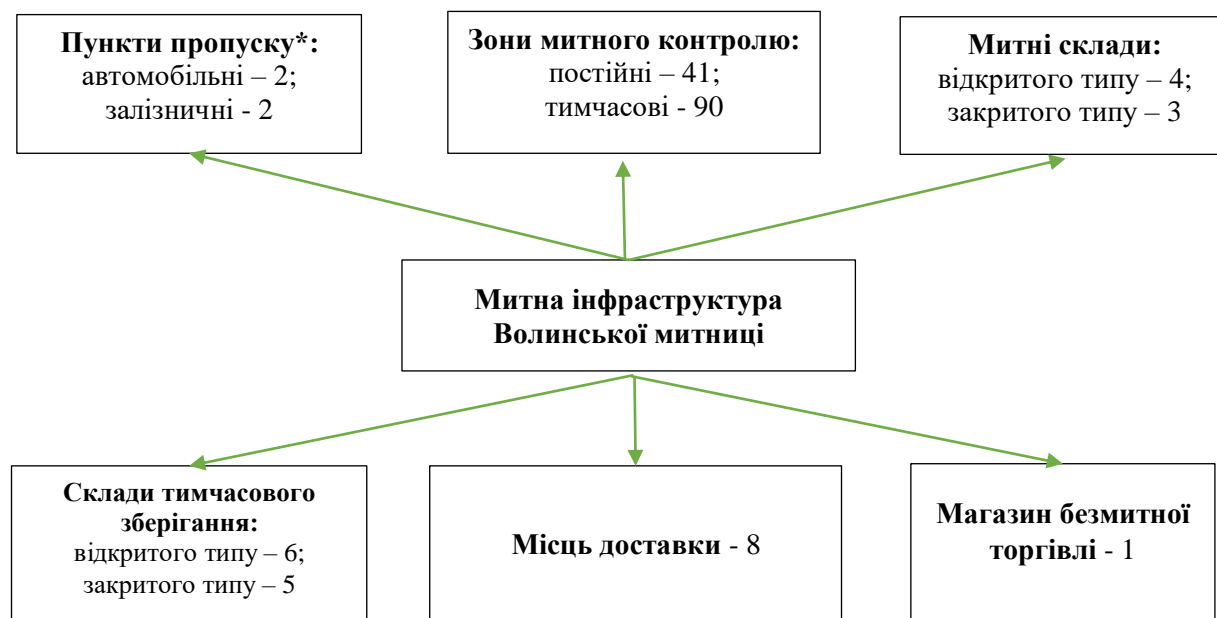

Джерело: Волинська митниця

Аналіз діяльності досліджуваної митниці показав, що протягом 2022 року Волинською митницею Держмитслужби було взято на облік 130 осіб, що здійснюють операції з товарами, з них 80 суб'єктів ЗЕД, які безпосередньо розташовані в зоні діяльності цієї митниці. Самостійно через веб-портал «Єдине вікно» або на інших митницях було обліковано 852 учасників ЗЕД з Волинської області. Протягом 10 місяців 2023 року Волинською митницею було взято на облік 60 осіб, що здійснюють операції з товарами, з них 38 суб'єктів ЗЕД розташовані в зоні діяльності досліджуваної митниці. Самостійно через веб-портал «Єдине вікно» або на інших митницях за цей же період було обліковано 1053 учасників ЗЕД з Волинської області.

Для здійснення та обслуговування зовнішньоекономічної діяльності станом на початок 2024 року митна інфраструктура Волинської митниці Держмитслужби налічувала наступні елементи (рис.2).

Рис. 2. Елементи митної інфраструктури Волинської митниці Держмитслужби на початок 2024 р.

* з початком повномасштабної війни пункти пропуску Волинської митниці з республікою Білорусь не працюють.

Джерело: розроблено автором самостійно на основі даних Волинської митниці

Митні процедури в зоні діяльності Волинської митниці здійснюються з використанням 5 базових митних поста, що обслуговуються перетин українсько-польського кордону автомобільним та залізничним транспортними засобами.

Загальна характеристика митних постів Волинської митниці Держмитслужби подана в табл. 1.

Таблиця 1. Митні пости Волинської митниці Держмитслужби в 2024 р.

Індексація митного підрозділу	Назва митного поста та відділів митного оформлення	Характеристика за видом сполучення та типом пункту пропуску
7.3-28-01	Митний пост „Володимир-Волинський”	залізничний (Ізов) / міжнародний внутрішній
7.3-28-01-01	Відділ митного оформлення № 1	
7.3-28-01-02	Відділ митного оформлення № 2	
7.3-28-01-03	Відділ митного оформлення № 3	
7.3-28-04	Митний пост „Ковель”	внутрішній
7.3-28-04-01	Відділ митного оформлення № 1	
7.3-28-04-02	Відділ митного оформлення № 2	
7.3-28-05	Митний пост «Луцьк»	внутрішній
7.3-28-05-01	Відділ митного оформлення № 1	
7.3-28-05-02	Відділ митного оформлення № 2	
7.3-28-05-03	Відділ митного оформлення № 3	
7.3-28-07	Митний пост „Устилуг”	автомобільний / міжнародний
7.3-28-07-01	Відділ митного оформлення № 1	

7.3-28-07-02	Відділ митного оформлення № 2	
7.3-28-07-03	Відділ митного оформлення № 3	
7.3-28-07-04	Відділ митного оформлення № 4	
7.3-28-08	Митний пост „Ягодин”	Автомобільний, залізничний / міжнародний, внутрішній
7.3-28-08-01	Відділ митного оформлення № 1	
7.3-28-08-02	Відділ митного оформлення № 2	
7.3-28-08-03	Відділ митного оформлення № 3	
7.3-28-08-04	Відділ митного оформлення № 4	
7.3-28-08-05	Відділ митного оформлення № 5	
7.3-28-08-06	Відділ митного оформлення № 6	

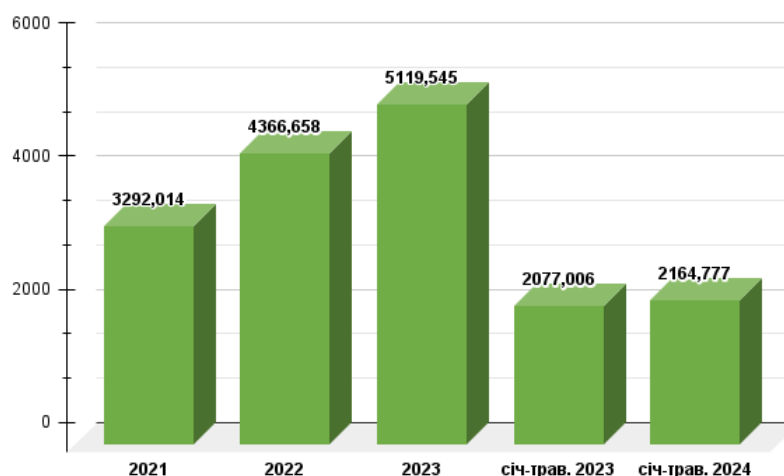
Джерело: розроблено автором самостійно на основі даних Волинської митниці

Аналіз індикаторів, що характеризують обсяги зовнішньоекономічних операцій в зоні діяльності Волинської митниці

Особливістю динаміку зовнішньоторговельного обороту в зоні діяльності досліджуваної митниці є те, що впродовж останніх трьох років спостерігається позитивно зростаючий тренд. Навіть в 2022 році в період початку війни можемо бачити приріст по відношенню до 2021 року на 1074,644 млн дол США. Це можна пояснити активізацію експортно-імпортних операцій саме на західному кордоні України через закриття, переведення в стан простою пунктів пропуску на півночі, сході та півдні країни. Крім цього, з червня 2022 року Україна втратила можливість перевезення товарів авіасполученням та морськими шляхами, а тому суттєво зросли операції із застосуванням залізниці і автотранспорту. До того ж ЄС погодив тимчасову лібералізацію торговельних відносин, а саме скасування мит на українські товари та транспортний безвіз. Як наслідок товарообіг між Україною і Польщею за 2022-2023 рр. збільшився майже в два рази у порівнянні з 2020-2021 рр.

Позитивна тенденція відбувається і в 2024 році, оскільки в січні-травні по відношенню до 2023 року мав місце приріст на 87,771 млн дол. США.

Діаграма 1. Динаміка обсягів зовнішньоторговельних операцій в зоні діяльності Волинської митниці в 2021-січні-травні 2024 рр., млн дол. США.

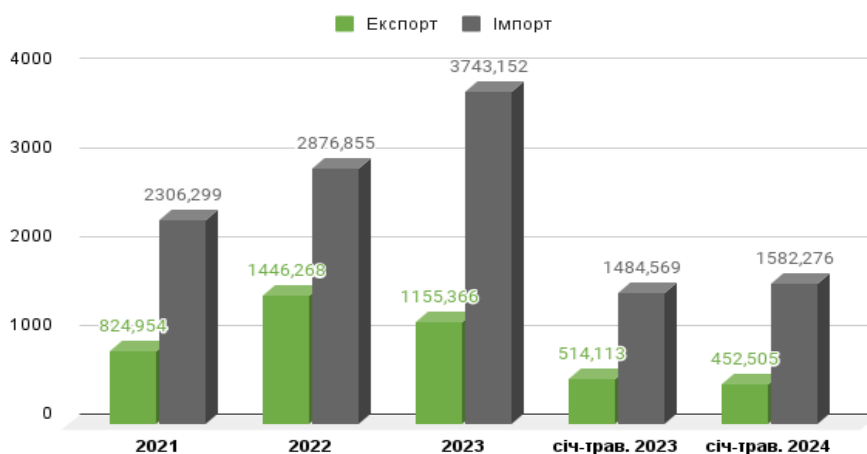
Джерело: розроблено автором самостійно на основі даних Волинської митниці

Аналізуючи динаміку обсягів експорту та імпорту в зоні діяльності Волинської митниці впродовж останніх трьох років, можемо спостерігати практично трикратний розрив між показниками експорту та імпорту в користь останнього. Цей індикатор особливо загострився в 2023 році та відповідає ситуації по Україні загалом.

Так, за даними Державної служби статистики України експорт товарів з України скоротився на 18% до 2022 року, тоді як імпорт в Україну навпаки зріс майже на 15%. Як наслідок негативне зовнішньоторговельне сальдо досягло 27,4 млрд дол США. Ідентичний показник декларує і Держмитслужба. При цьому, коефіцієнт покриття імпорту експортом у 2023 році – 0,57, тоді як у 2022 році він був на рівні 0,8.

Таким чином, суттєве скорочення українського експорту в 2023 році загалом негативно вплинуло на експортно орієнтовані галузі економіки, а також на недоотримання приблизно 5 млрд дол США валютної виручки.

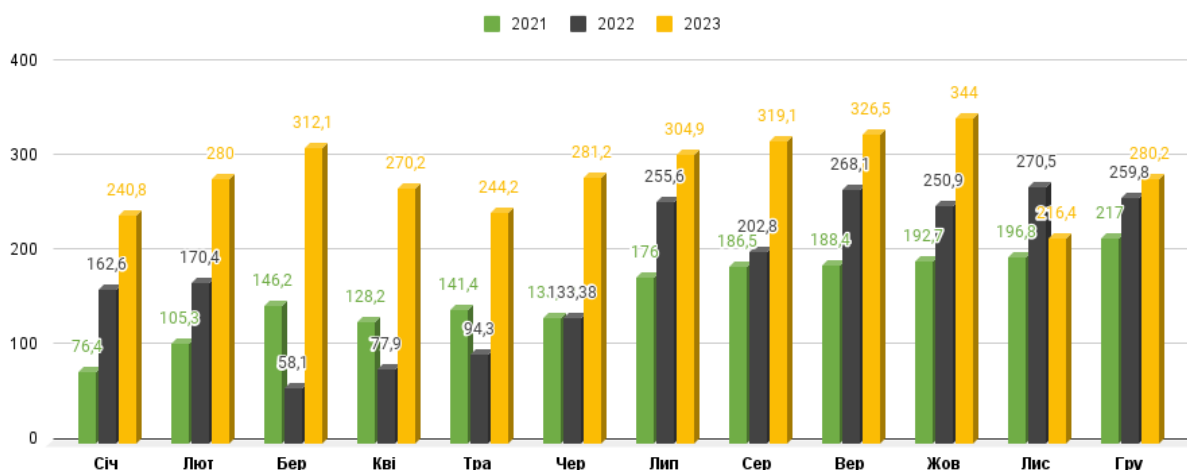
Діаграма 2. Динаміка обсягів експорту та імпорту в зоні діяльності Волинської митниці в 2021-січні-травні 2024 рр., млн дол США.

Джерело: розроблено автором самостійно на основі даних Волинської митниці

Негативне сальдо експортних та імпортних операцій в січні-травні 2023-2024 рр. має тенденцію до свого збільшення. Помісячна динаміка оподаткованого імпорту в зоні діяльності Волинської митниці подана на діаграмі 3.

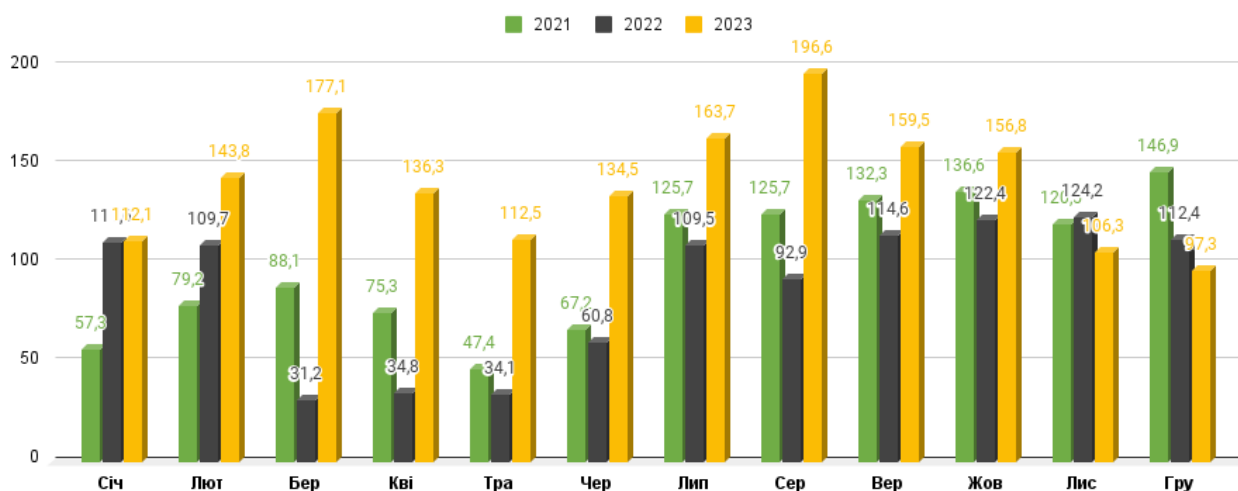
Діаграма 3. Аналіз помісячної динаміки обсягів оподаткованого імпорту в зоні діяльності Волинської митниці в 2021-2023 рр., млн дол США

Джерело: розроблено автором самостійно на основі даних Волинської митниці

Поданий аналіз показує суттєво зростання обсягів оподаткованого імпорту по роках дослідження, крім періоду березня-травня 2022 року, коли відбулось суттєве просідання цього індикатора внаслідок повномасштабної війни росії. У ваговому вимірі (тис. тон) таке просідання відбувалось протягом 8 місяців 2022 року.

Діаграма 4. Аналіз помісячної динаміки обсягів оподаткованого імпорту в зоні діяльності Волинської митниці в 2021-2023 рр., тис. тон

Джерело: розроблено автором самостійно на основі даних Волинської митниці

Показники обсягів оподаткованого імпорту листопада-грудня 2023 року як в грошовому, так і ваговому вимірах зменшилися через активну блокаду українсько-польського кордону з боку польських перевізників та фермерів. Перші блокування митного кордону України розпочалися в листопаді 2023 року через півтора року після транспортного безвізу (основна умова — повернення дозволів для українських перевізників). Польські перевізники заблокували пункт Краківець – Рава Руська (Львівська митниця) для українських

вантажівок, далі блокування поширилось на інші пункти перетину кордону, в тому числі в зоні діяльності Волинської митниці.

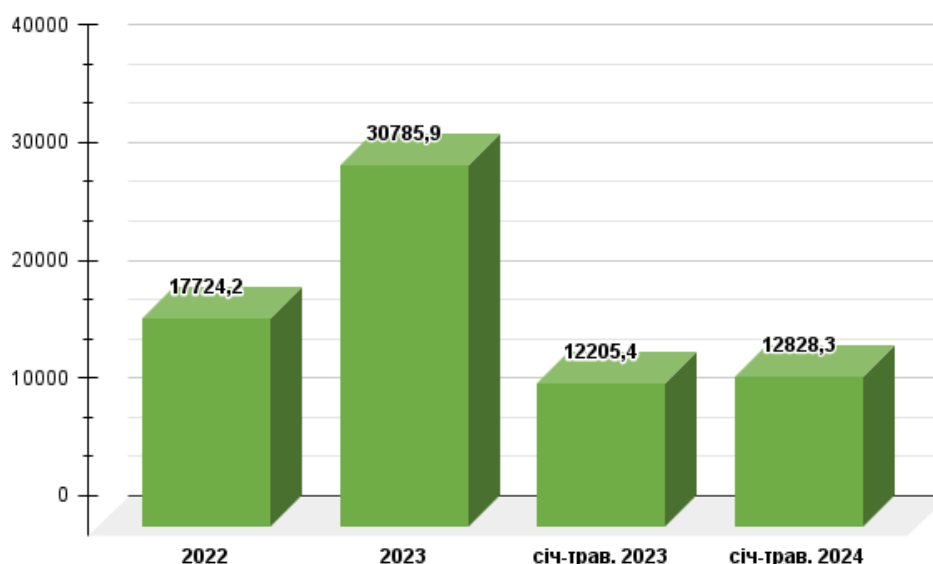
Як наслідок українські транспортні компанії, опинившись в ситуації блокування в якості «заручників», стали змінювати логістичні маршрути через ЄС, оминаючи українсько-польський кордон, в тому числі в зоні діяльності Волинської та Львівської митниць задля уникнення блокади.

29 квітня 2024 року (після анонсу Європейської Комісії щодо поновлення доступу Польщі до програм фінансування ЄС), польські блокувальники зняли блокаду з усіх пунктів перетину на українсько-польському кордоні. Обмеження діє тільки для фур-перевізників українського зерна (виключно режим транзиту, без можливості перевантаження на території Польщі).

Стан адміністрування митних платежів Волинською митницею Держмитслужби

Особливістю 2022 року – початку воєнного стану стало те, що навіть в таких важких для країни умовах по Волинській митниці спостерігалось перевиконання індикативного показника по митних платежах на 6,8% (+1129,7 млн грн), а загалом було перераховано до Держбюджету податків в загальній сумі 17724,2 млн грн.

Діаграма 5. Динаміка надходжень митних платежів по Волинській митниці Держмитслужби в 2022-2024 рр., млн грн.

Джерело: розроблено автором самостійно на основі даних Волинської митниці

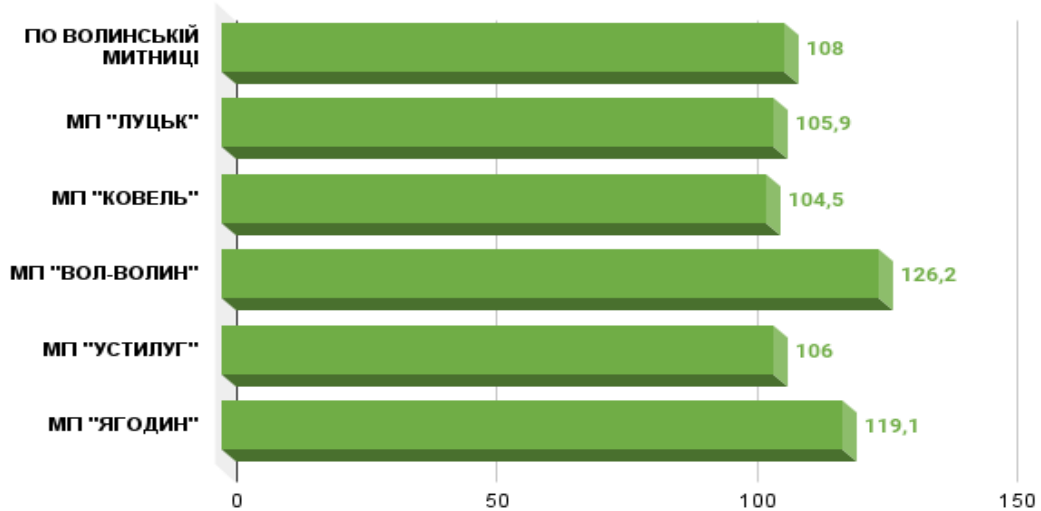
Водночас в 2023 році індикативний показник для Волинської митниці суттєво зріс і навіть при «рекордних» 30785,9 млн грн надходжень митних платежів, по факту плановий показник було виконано лише на 95,2%. Основною причиною невиконання стало блокування кордону з польської сторони, що спричинило до виконання плану в листопаді 2023 року на рівні 62,2% (-1228,6 млн грн), грудні – 84,45% (-425,8 млн грн до доведеного індикативу на цей місяць). По інших

місяцях 2023 року суттєво просідання виконання плану по митних платежах не спостерігалось, а в січня 2023 року відсоток виконання індикативу складав 130%.

Середньоденний показник надходжень по Волинській митниці складав в 2021 році – 58,0 млн грн, в 2022 році – 68,4 млн грн, в 2023 році – 118,4 млн грн.

В 2024 році виконання індикативу по митних платежах спостерігається як загалом по Волинській митниці, так і в розрізі митних постів.

Діаграма 6. Виконання планового індикативу по митних платежах в розрізі митних постів Волинської митниці в січні-травні 2024 рр., %

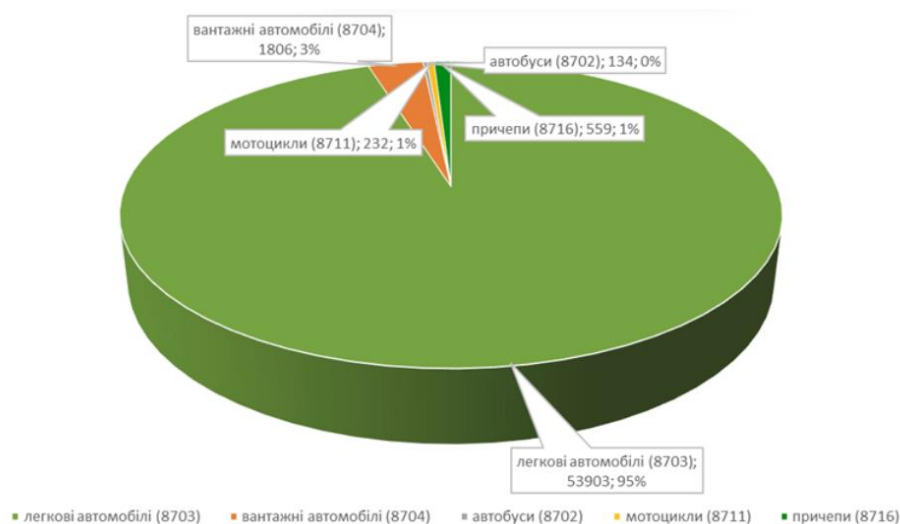

Джерело: розроблено автором самостійно на основі даних Волинської митниці

Приблизно п'ята частина усіх митних платежів в зоні діяльності Волинської митниці адмініструється через розмитнення легкових автомобілів та інших транспортних засобів. В 2022 році суттєвий вплив на динаміку надходжень митних платежів мав Закон "Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану", який був прийнятий Верховною Радою 24 березня 2022 року № 2142-ІХ. Така законодавча ініціатива дозволяла без сплати деяких податків ввозити в Україну транспортні засоби від час дії воєнного стану.

Як наслідок, тільки по Волинській митниці за період дії зазначеного закону №2142-ІХ було надано пільг в оподаткуванні на суму 7,7 млрд грн, з них по преференції «311» Автомобілі легкові, кузови до них, причепи та напівпричепи, мотоцикли, транспортні засоби, призначені для перевезення 10 осіб і більше, транспортні засоби для перевезення вантажів, що ввозяться на митну територію України громадянами оформлено - 56634 транспортних засобів.

Діаграма 7. Ввезення транспортних засобів в рамках закону про нульове розмитнення в 2022 році в зоні діяльності Волинської митниці, одиниць,%

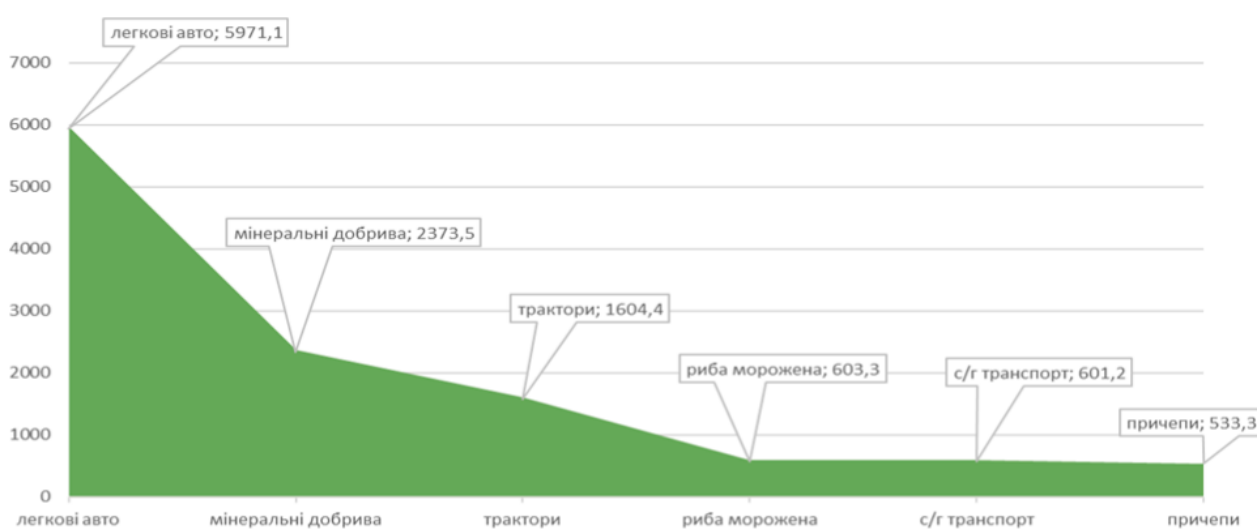

Джерело: розроблено автором самостійно на основі даних Волинської митниці

Для порівняння за січень-грудень 2023 року здійснено митне оформлення 3709 од., легкових автомобілів (8703) на загальну суму митних платежів 5 971,0 млн. грн., що відповідно складає 19,5 % до загальних надходжень до бюджету від Волинської митниці Держмитслужби.

Якщо ж аналізувати товари, які були найбільш фіскально значимими в частині надходжень митних платежів до Держбюджету, то традиційно найбільш бюджетоформуєчими впродовж досліджуваного періоду були легкові автомобілі (8703). Так аналіз за 2023 рік подано на наступній діаграмі.

Діаграма 8. Товари за фіскальною значимістю, що розмитнювались в зоні діяльності Волинської митниці в 2023 році, млн грн.

Джерело: розроблено автором самостійно на основі даних Волинської митниці

Таким чином, тенденція щодо найбільшої фіскальної значимості деяких товарних позицій, що розмитнюються в зоні діяльності Волинської митниці зберігається і в січні-травні 2024 року.

Таблиця 2. Найбільш фіскально значимі товари, що розмитнювались на Волинській митниці в 2024 році

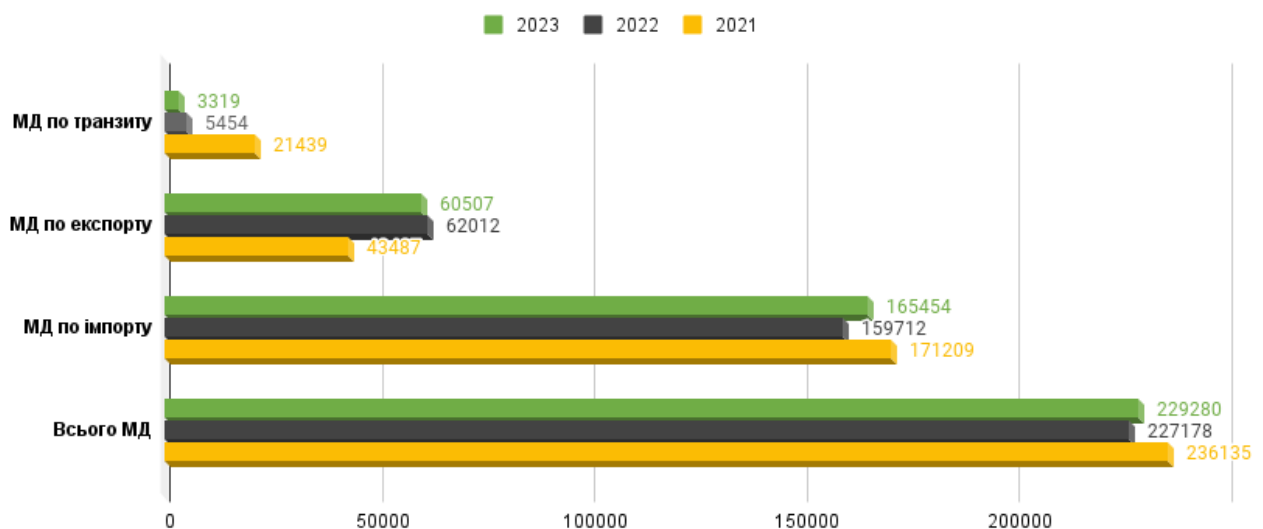
Код	Найменування товару	Сума митних платежів, млн. грн.
8703	Автомобілі легкові	2 446,231
8704	Вантажний транспорт	935,741
3102,3105	Добрива мінеральні	903,613
8517	Телефони	798,577
8701	Трактори	614,621
8432	Сільськогосподарські машини	410,549
0303	Риба морожена	250480,77
8716	Причепи, напівпричепи	201562,12
8418	Холодильники, морозильні камери	182692,69

Джерело: розроблено автором самостійно на основі даних Волинської митниці

Дослідження показників митного оформлення та декларування в зоні діяльності Волинської митниці

Моніторинг діяльності Волинської митниці щодо митного оформлення та декларування показав, що з початком війни протягом січня–грудня 2022 року посадовими особами митних постів було оформлено 227178 митних декларацій (МД), що на 8 957 МД або 3,8% менше аналогічного показника 2021 року. Найбільш негативний тренд мав місце в оформленні транзитних операцій, коли протягом досліджуваного періоду з 2021 по 2023 роки кількість митних оформлень зменшилась майже в сім разів.

Діаграма 9. Динаміка оформлення митних декларацій (МД) по Волинській митниці в 2021-2023 роках, од.

Джерело: розроблено автором самостійно на основі даних Волинської митниці

В наступному році індикатори митного оформлення стабілізувались, оскільки протягом січня–грудня 2023 року посадовими особами підрозділів митного

оформлення Волинської митниці було оформлено 229 280 МД, що на 2102 МД або 0,9% більше аналогічного показника 2022 року.

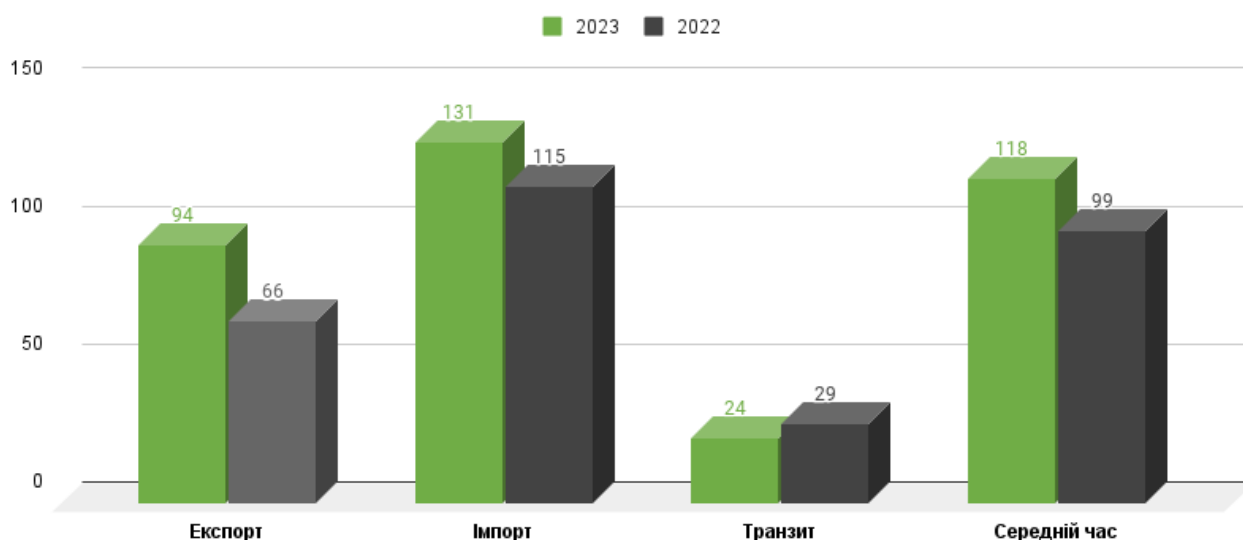
В порівнянні з аналогічним періодом 2022 року наведені на рисунку дані свідчать про незначне збільшення імпорتنих (на 3,6%) оформлень та зменшення експортних (на 2,4%) і особливо транзитних (на 39,1%) оформлень у 2023 році.

Різне зниження транзитних оформлень по Волинській митниці викликає занепокоєння, адже в останні роки урядом проводились суттєві напрацювання в цій сфері. Так, за 2023 рік у країнах-учасницях Конвенції про процедуру спільного транзиту було успішно завершено більше 33,6 тис. переміщень, розпочатих митними органами України. Водночас в Україні було успішно завершено більше 7,6 тис. переміщень, розпочатих в інших країнах-учасницях Конвенції. Тобто загалом за цей період оформлено 41 тис. таких декларацій, а з початку використання міжнародного застосування Україною NCTS (New Computerized Transit System) у жовтні 2022 року – 41,9 тисяч.

Потрібно відмітити, що у 2023 році відбулось розширення застосування NCTS та залучення підприємств для надання авторизації на застосування транзитних спрощень відповідно до Конвенції: здійснено оцінку відповідності 57 підприємств та надано 182 авторизації на застосування транзитних спрощень. Ще понад 50 заяв від підприємств знаходяться на різних етапах розгляду. Щодо гарантування при процедурі спільного транзиту за 2023 рік, відповідно до Конвенції в системі GMS зареєстровано: 46 загальних електронних гарантій, діючих 33 на загальну суму понад 109 млн євро; 2997 індивідуальних електронних гарантій, діючих 2669 на загальну суму майже 173 млн євро.

Ще однією негативною тенденцією в досліджуваному періоді стало зростання середнього часу оформлення митних декларацій по Волинській митниці.

Діаграма 10. Динаміка середнього часу оформлення митних декларацій (МД) по Волинській митниці в 2022-2023 роках, хв.

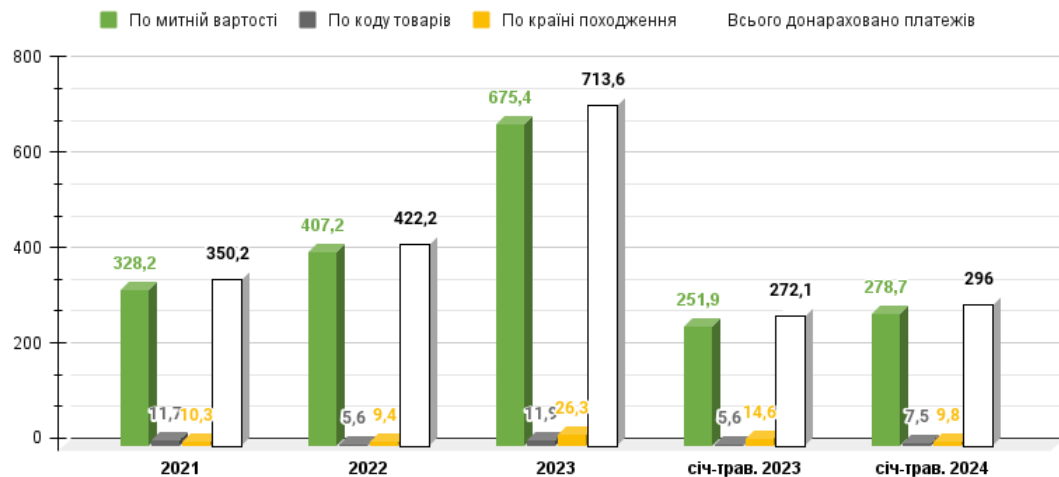
Джерело: розроблено автором самостійно на основі даних Волинської митниці

За виключенням транзитних операцій (зменшення середнього часу на 5 хв.) по оформленню імпорتنих та експортних операцій в 2023 році відбулось суттєве зростання середнього часу оформлення митних декларацій, що пояснюється в тому числі негативними сторонніми впливами, що спричинені війною та блокуванням роботи пунктів пропуску.

Ефективність здійснення митного контролю та його фіскальні результати по Волинській митниці

Протягом досліджуваного періоду контрольні процедури працівників Волинської митниці були зосереджені на правильності та повноті декларування митної вартості товарів, їх кодування та ідентифікації країни походження товарів. Як бачимо з даних наступного рисунку, левову частку донарахованих сум митних платежів отримано за результатами контролю митної вартості товарів.

Діаграма 11. Динаміка донарахованих сум митних платежів внаслідок контрольних процедур по Волинській митниці в 2021-2024 рр., млн грн.

Джерело: розроблено автором самостійно на основі даних Волинської митниці

Можемо спостерігати суттєве зростання сум додаткових митних платежів в 2023 році, що отримане через підвищення ефективності контролю митної вартості товарів. В той же час, за результатами роботи у 2022 році під час здійснення контрольних функцій за правильністю визначення митної вартості товарів митницею збільшено базу оподаткування на 1,74 млрд грн, що призвело до збільшення суми додаткових надходжень на 407,19 млн грн.

Сподіваємось і на суттєві донарахування за результатами 2024 року, адже протягом січня-травня 2024 року вже відмічаємо зростання донарахованих сум по контролю митної вартості товарів +11% до відповідного показника 2023 року та +33% за результатами класифікаційної роботи митних підрозділів Волинської митниці.

Крім цього, протягом 2022 року було опрацьовано 2454 запити, а також прийнято 594 рішення про коригування митної вартості товарів, що на 17,4 %

більше ніж у минулому році (у 2021 році прийнято 506 рішень про коригування митної вартості).

Потрібно наголосити і на зростанні такого важливого індикатора як «середній рівень митної вартості товарів», який у 2022 році склав 2,04 дол США/кг, що на 29,9% більше, ніж у 2021 році (1,57 дол/кг).

Незначне зменшення суми додаткових надходжень внаслідок контролю коду та країни походження товарів в досліджуваному часовому лазі зумовлено такими причинами: запровадження пільг в оподаткуванні товарів відповідно до згаданого вище Закону України від 24 березня 2022 року №2142-ІХ "Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану"; суттєвим скороченням обсягів ввезення товарів із застосуванням режиму вільної торгівлі на підставі сертифікату СТ-1.

Протидія контрабанді та порушенням митних правил в зоні діяльності Волинської митниці

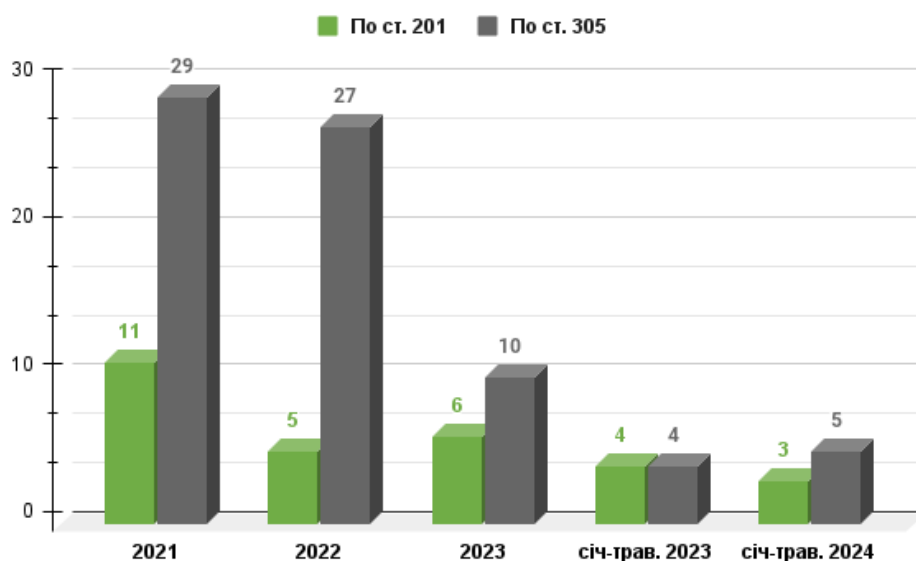
В частині протидії митним деліктам посадовими особами Волинської митниці Держмитслужби виявлялись різні правопорушення, що містять ознаки злочину за різними статтями Кримінального кодексу України, зокрема за ст. 190 КК України (Шахрайство), ст. 201 КК України (Контрабанда), ст. 263 КК України (Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами), ст.305 КК України (Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів), ст. 309 КК України (Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту), ст. 333 КК України (Порушення порядку здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю), ст.290 КК України (Знищення, підробка або заміна номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу), ст.212 КК України (Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)), ст.15 КК України (Замах на кримінальне правопорушення), ст.204 КК України (Незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів), ст.263 КК України (Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами), ст. 358 КК України (Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів) тощо.

В умовах правового режиму воєнного стану в Україні зросла кількість повідомлень по справах, які не є характерними для митного часу, наприклад по ст. 201-2 КК України (Незаконне використання гуманітарної допомоги) тільки за період січня-травня 2024 року було скеровано правоохоронним органам 55 повідомлень. За ст. 263 КК України (Незаконне поводження зі зброєю) за цей же період було 5 повідомлень (в 2022 році – аналогічний показник, а в 2021 році фіксувалась тільки одна спроба незаконного переміщення зброї).

Якщо ж аналізувати ефективність діяльності Волинської митниці за найбільш іманентними для роботи митних органів статтями КК України 201

(Контрабанда) та 305 (Контрабанда наркотичних речовин), то динаміку виявлення порушень подано на діаграмі.

Діаграма 12. Динаміка виявлення порушень по ст. 201 (Контрабанда) та ст.305 (Контрабанда наркотиків) в 2021-2024 рр. по Волинській митниці, повідомл.

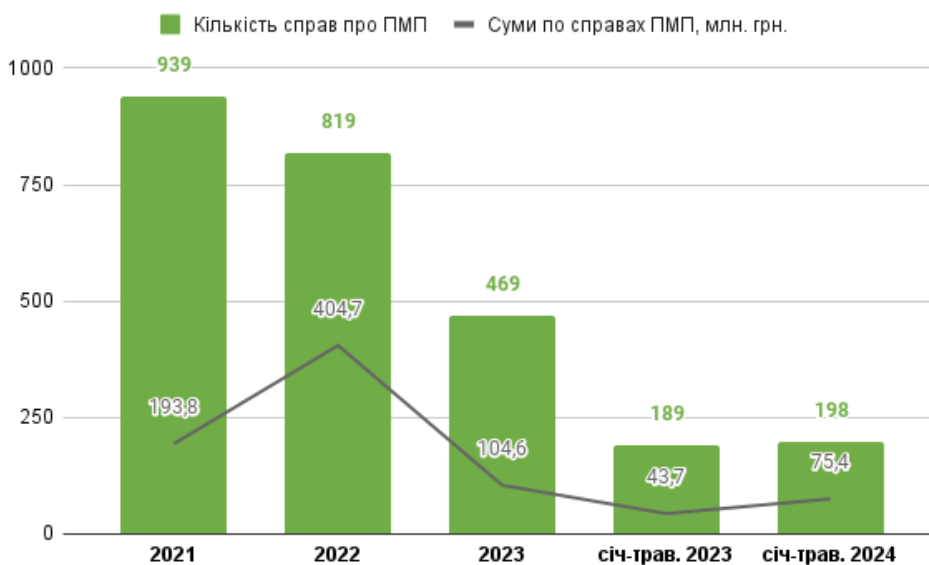

Джерело: розроблено автором самостійно на основі даних Волинської митниці

Якщо по виявленню контрабанди з початком війни спостерігається доволі сталий тренд, який може змінитись із повноцінним вступом в дію законодавства України про криміналізацію товарної контрабанди, то динаміка виявлення порушень щодо контрабанди наркотичних речовин є мало зрозумілою.

Спадна динаміка спостерігається і по справах щодо порушень митних правил.

Діаграма 13. Динаміка виявлення порушень митних правил на їх суми в 2021-2024 рр. по Волинській митниці, од./млн грн.

Джерело: розроблено автором самостійно на основі даних Волинської митниці

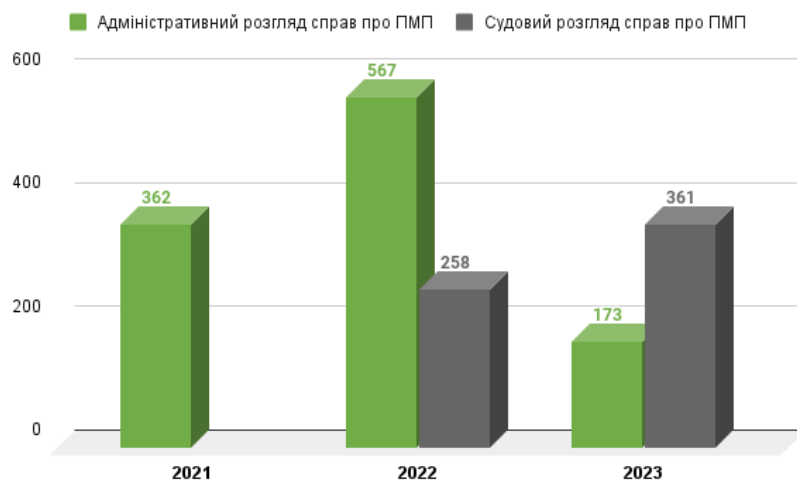
В рамках розгляду справ про порушення митних правил відбувались процедури вилучення предметів та товарів доволі широкої номенклатури:

- товари продовольчої групи (м'ясопродукти, корми для тварин, олія коноплі, протеїнові батончики, невимолочене зерно пшениці, листя бамбука);
- товари промислової групи;
- тютюнові вироби, в тому числі одноразові електронні сигарети;
- транспортні засоби;
- лісоматеріали;
- лікарські засоби;
- культурні цінності;
- зброя та ін.

Наголосимо, що в 2023 році найбільша кількість протоколів про ПМП припадає на статтю 471 МКУ (Недекларування товарів, що переміщуються через митний кордон України громадянами), що становить 33% від загальної кількості складених протоколів митницею. Типовими предметами правопорушення протягом 2023 року при вивезенні за межі України до Польщі є товари промислової групи. При ввезенні типовими предметами правопорушення залишаються товари продовольчої та промислової групи, транспортні засоби.

Аналізуючи динаміку розгляду справ про порушення митних правил (ПМП), відмітимо неоднозначні тренди як адміністративного, так і судового розгляду таких справ.

Діаграма 14. Динаміка адміністративного та судового розгляду справ про ПМП, що порушені по Волинській митниці в 2021-2023 рр., од.*

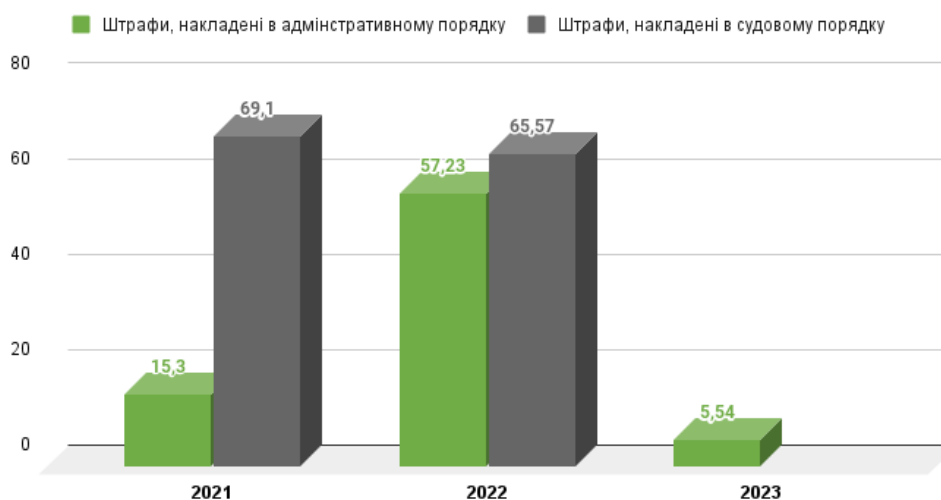

*дані про передані в суди справи про ПМП в 2021 році відсутні

Джерело: розроблено автором самостійно на основі даних Волинської митниці

Нетиповою є і динаміка щодо накладення штрафів по справах про ПМП як в адміністративному, так і судовому порядку.

Діаграма 15. Динаміка накладених штрафів в рамках адміністративного та судового розгляду справ про ПМП, що порушені по Волинській митниці в 2021-2023 рр., млн грн.

Джерело: розроблено автором самостійно на основі даних Волинської митниці

Поданий аналіз показує, що в контексті протидії митним правопорушенням саме штрафи накладені в судовому порядку значно перевищують аналогічні показники при адміністративному розгляді справ по ПМП, що в принципі може вказувати на необхідність удосконалення практики притягнення до відповідальності осіб, що вчинили митні делікти, а також надання ширших прав (в тому числі ОРД) митним інституціям.

II. АНАЛІЗ ІНДИКАТОРІВ ДІЯЛЬНОСТІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ МИТНИЦІ ДЕРЖМИТСЛУЖБИ

Розташування в Тернопільській області митниці зумовлене необхідністю здійснення митного оформлення та митного контролю зовнішньоекономічних операцій суб'єктів ЗЕД, що здійснюють господарську діяльність на території області. Тернопільська митниця є складовою частиною Державної митної служби України і виконує завдання із забезпечення реалізації державної митної політики та забезпечення державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань митної справи, запобігання та протидії контрабанді, боротьби з порушеннями митних правил на території області.

Рис. 3. Локалізація інфраструктури Тернопільської митниці Держмитслужби в адміністративних межах Тернопільської області.

Джерело: Тернопільська митниця.

На сьогодні організаційна структура Тернопільської митниці складається з керівництва (Начальник митниці, перший заступник, заступники), митних постів, управлінь, відділів, секторів, ін. Структура Тернопільської митниці складається із 20 самостійних структурних підрозділів, в тому числі:

- митний пост «Тернопіль» (розташування: м. Тернопіль, вул. Текстильна, 38);
- митний пост «Тернопіль» відділ митного оформлення №1 (розташування: м. Тернопіль, вул. Текстильна, 28а);
- митний пост «Тернопіль» відділ митного оформлення №2 (розташування: м. Тернопіль, вул. Текстильна, 38);
- митний пост «Тернопіль» відділ митного оформлення №3 (розташування: м. Тернопіль, вул. Лук'яновича Д, 8);
- сектор митного оформлення митного поста «Тернопіль» (розташування: м. Збараж, вул. М. Кармелюка, 5);
- Митний пост "Чортків" (розташування: м. Чортків, вул. В. Великого, 31).
- Наказом Тернопільської митниці від 24.01.2023 р. № 7 «Про введення в дію штатного розпису на 2023 рік Тернопільської митниці» введено в дію штатний розпис в кількості 117 штатних одиниць.

Аналіз основних показників діяльності Тернопільської митниці

Незважаючи на те, що Тернопільська митниця не є прикордонною, в зоні її діяльності спостерігається зростання товарообігу. У довоєнному періоді, а зокрема у першому півріччі 2021 р. цей показник становив 14 646 668,95 тис. грн. причому обсяг експортних операцій переважав обсяг імпорتنих (табл. 3). Це зумовлено тим, що Тернопільщина є аграрною областю з якої на експорт прямує зерно. Порівнюючи показник товарообігу першого півріччя 2021 р. з першим півріччям 2024 р., відзначимо, що він зріс більше ніж у двічі і становив 32 570 000,00 тис. грн. причина такого зростання пов'язана з тим, що частина підприємств центральної та східної України переїхали в зону діяльності Тернопільської митниці і почали користуватися її послугами. Змінилася й структура товарообігу, в якій почав переважати імпорт. Це зумовлено специфікою діяльності саме тих суб'єктів господарювання, які переїхали і почали розмитнюватись на Тернопільській митниці.

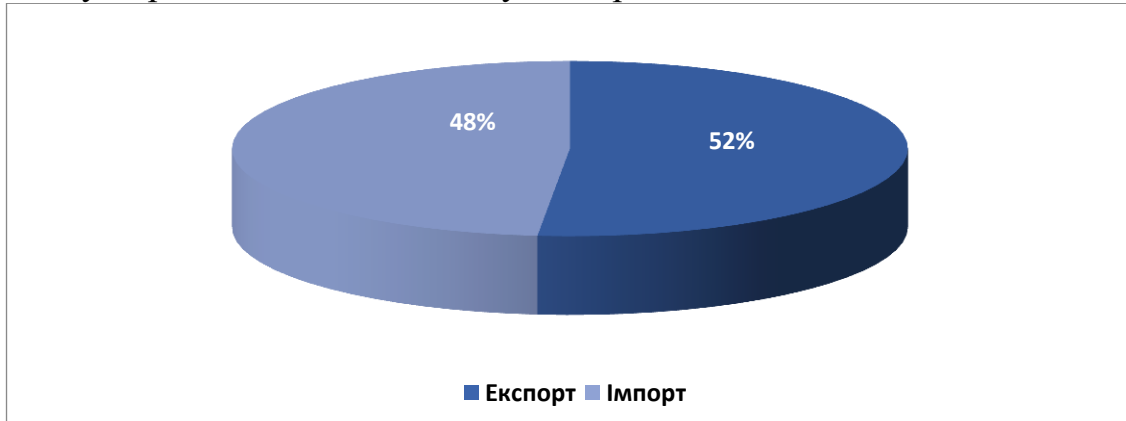
Таблиця 3. Товарообіг в зоні діяльності Тернопільської митниці у 2021 (I півріччя) – 2024 (I півріччя) рр., тис. грн.

Період	Експорт	Імпорт	Всього
	тис. грн	тис. грн	тис. грн
I півріччя 2021 року	8 047 854,79	6 598 814,16	14 646 668,95
2022 рік	30 486 202,84	28 671 973,47	59 158 176,31
2023 рік	31 069 272,99	34 336 525,85	65 405 798,84
I півріччя 2024 року	15 256 000,00	17 314 000,00	32 570 000,00

Джерело: розроблено автором на основі даних, наданих Тернопільською митницею.

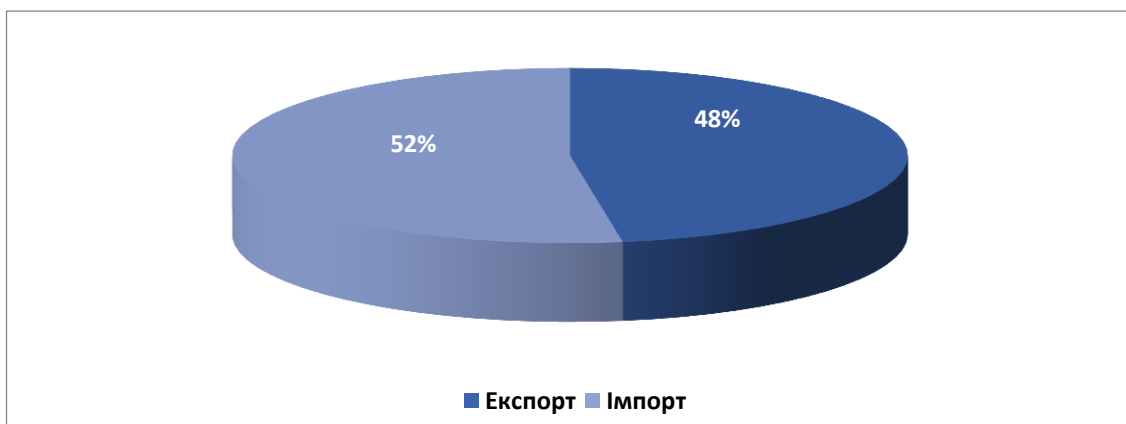
Аналіз товарообігу у 2022 р. показує переважання експорту над імпортом у співвідношенні 52% до 48%. Загальний показник товарообігу 2022 р. становить 59 158 176,31 тис. грн. У 2023 р. спостерігається невелике зростання аналізованого показника, який становив 65 405 798,84 тис. грн. Разом із цим, саме у 2023 р. відбулася зміна структури товарообігу в напрямку переважання імпорتنих операцій. Так обсяг експорту становив 31 069 272,99 тис. грн, а імпорту 34 336 525,85 тис. грн. (табл. 3). Тобто структура змінилася у порівнянні з 2022 р. навпаки: 52% – імпорт, 48% – експорт.

Діаграма 16. Співвідношення експортних та імпорتنих операцій в загальному товарообігу Тернопільської митниці у 2022 р.

Джерело: розроблено автором самостійно на основі даних, наданих Тернопільською митницею.

Діаграма 17. Співвідношення експортних та імпорتنих операцій в загальному товарообігу Тернопільської митниці у 2023 р.

Джерело: розроблено автором самостійно на основі даних, наданих Тернопільською митницею.

Необхідно відзначити, що у першому півріччі 2024 р. основними бюджетоформуючими імпортними товарами, митне оформлення яких здійснювалося Тернопільською митницею, були:

- легкові автомобілі;

- прокат плоский з заліза або нелегованої сталі;
- інсектициди, фунгіциди, гербіциди;
- трактори;
- насоси для рідин.

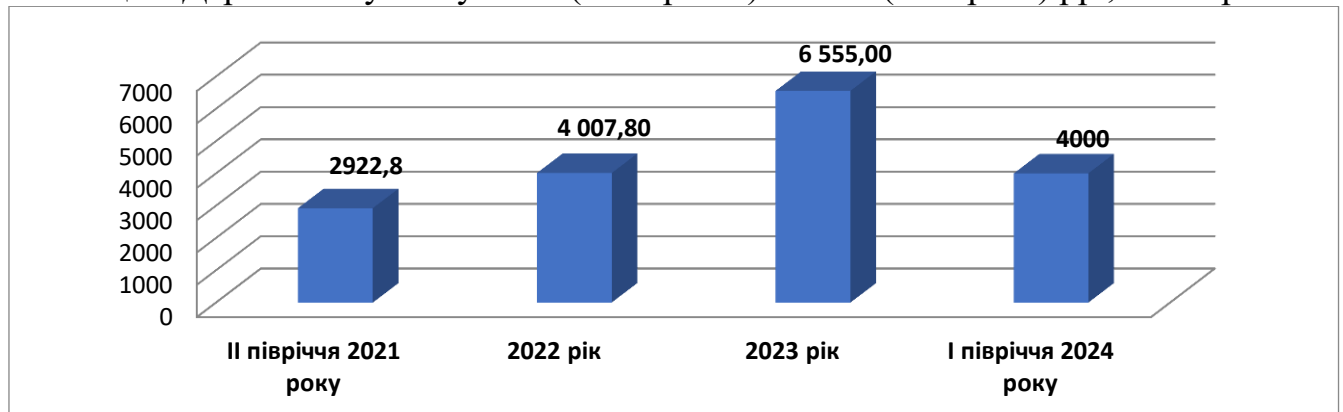
У лідерах найбільш експортованих товарів:

- олія рослинна;
- цукор білий кристалічний;
- пшениця;
- напівфабрикати з вуглецевої сталі.

Ефективність адміністрування митних платежів в зоні діяльності Тернопільської митниці

В результаті здійснення товарообігу суб'єктами господарювання Тернопільська митниця забезпечує чималі надходження митних платежів. Так, за період з 01.07.2021 р. до 21.12.2021 р. митницею було адміністровано або 2922,8 млн грн. Протягом 2022 р. митниця спрямувала до бюджету 4007,8 млн. грн. митних платежів.

Діаграма 18. Динаміка адміністрування митних платежів Тернопільською митницею Держмитслужби у 2021 (II півріччя) – 2024 (I квартал) рр., млн. грн.

Джерело: розроблено автором самостійно на основі даних, наданих Тернопільською митницею.

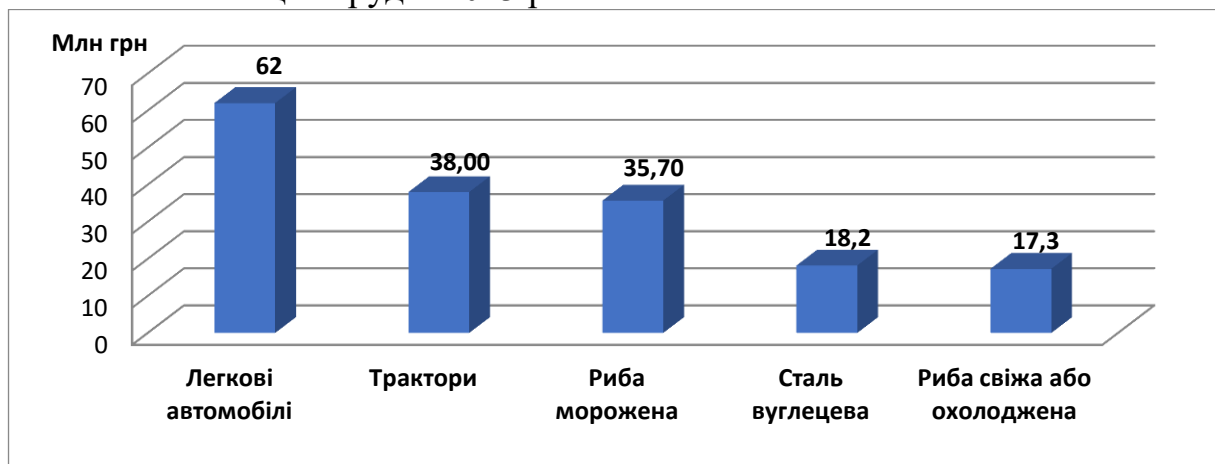
Це відбулося на фоні повномасштабної війни з росією, що зумовило зниження експортно-імпортних операцій внаслідок падіння попиту, припинення діяльності окремих суб'єктів господарювання та пільгового оподаткування багатьох товарів.

У 2023 р. Тернопільській митниці вдалося акумулювати до бюджету 6555,0 млн грн. митних платежів, що на 63,5% більше у порівнянні з 2022 р. Такого показника вдалося досягти завдяки збільшенню суб'єктів господарювання, які розмитнюються в зоні діяльності митниці. Зокрема, у грудні спрямовано понад 1,1 млрд грн. Показник середньоденних надходжень склав понад 55 млн грн. Основними платежами, які сприяли надходженням, стали податок на додану вартість, акцизний податок та мито. Так впродовж грудня надійшло майже 861,9 млн гривень податку на додану вартість, понад 272 млн грн мита, а також

22 млн грн акцизного податку.

Основними бюджетоформуючими товарами за цей період стали: легкові автомобілі (сплачено понад 62 млн грн), трактори (сплачено понад 38 млн грн), риба морожена (сплачено 35,7млн грн), сталь вуглецева (сплачено 18,2 млн грн), а також риба свіжа або охолоджена (сплачено понад 17,3 млн грн).

Діаграма 19. Основні бюджетоутворюючі товари в зоні діяльності Тернопільської митниці в грудні 2023 р.

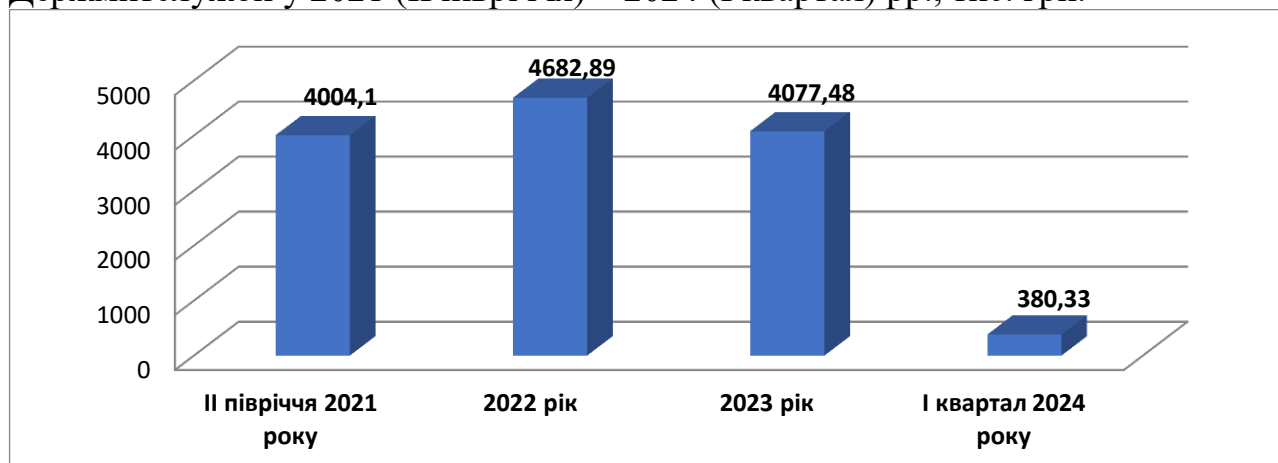

Джерело: розроблено автором самостійно на основі даних, наданих Тернопільською митницею.

У I півріччі 2024 року Тернопільська митниця спрямувала до Державного бюджету України рекордні понад 4 млрд грн митних платежів. Цей показник на 1,4 млрд грн більший аналогічного періоду минулого року. Суттєві темпи приросту від податку на додану вартість – понад 3,4 млрд грн, акцизного податку – 100,5 млн грн та сплати мита – майже 500 млн грн.

Важливу роль у формуванні надходжень митних платежів до бюджету відіграє класифікаційна робота митних органів. На рис. 6 представлено ефект від класифікаційної роботи Тернопільської митниці Держмитслужби у II півріччі 2021 р., 2022 р., 2023 р. та I кварталі 2024 р.

Діаграма 20. Ефект від класифікаційної роботи Тернопільської митниці Держмитслужби у 2021 (II півріччя) – 2024 (I квартал) рр., тис. грн.

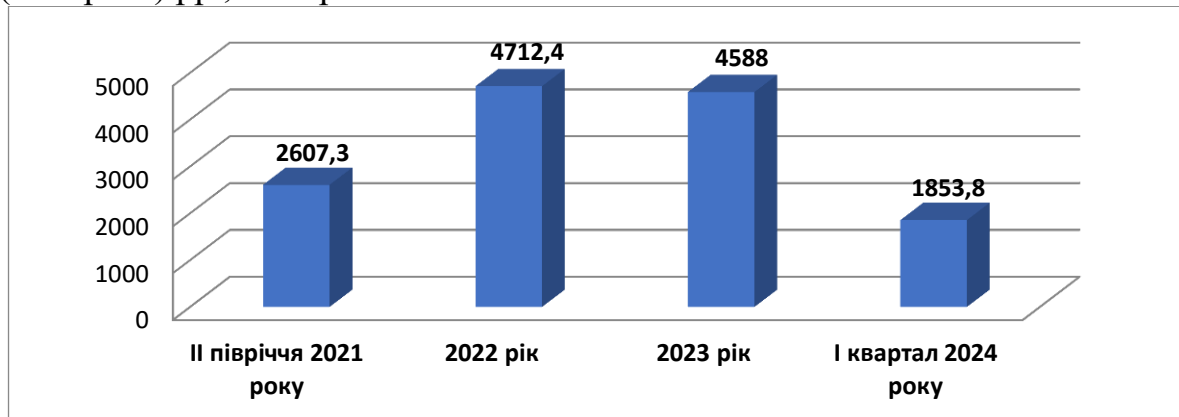

Джерело: розроблено автором самостійно на основі даних, наданих Тернопільською митницею.

З наведеного рисунка можна прослідкувати зниження фінансового результату від класифікаційної роботи Тернопільської митниці. Так, у 2022 р. ефект становив 4682,89 тис. грн., натомість лише у II півріччі 2021 р. завдяки класифікаційній роботі Тернопільська митниця додала 4004,1 тис. грн., а за цілий 2023 р. – 4077,48 тис. грн.

Подібна ситуація спостерігається у сфері контролю за правильністю визначення країни походження.

Діаграма 21. Ефект від контролю Тернопільською митницею Держмитслужби за правильністю визначення країни походження товарів у 2021 (II півріччя) – 2024 (I квартал) рр., тис грн.

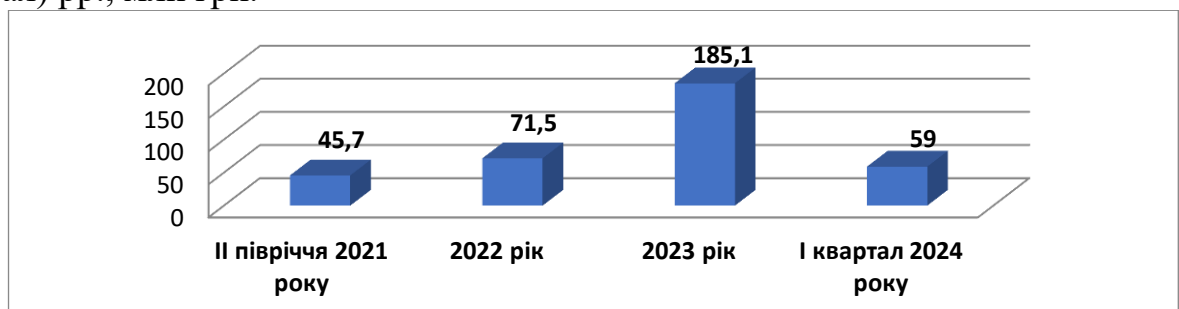

Джерело: розроблено автором самостійно на основі даних, наданих Тернопільською митницею.

Зокрема у 2023 р. ефект від контролю Тернопільською митницею Держмитслужби за правильністю визначення країни походження товарів становив 4588 тис. грн., що на 124,4 тис. грн. менше ніж у 2022 р. Однак, у першому кварталі 2024 р. досліджуваний показник уже становив 1853,8 тис. грн., що становить 40,4% минулорічного показника. При збереженні таких темпів у 2024 р. можна очікувати перевищення ефекту від контролю Тернопільською митницею правильності визначення країни походження товарів минулорічних показників.

Інша ситуація спостерігається щодо організації контролю за правильністю визначення митної вартості.

Діаграма 22. Ефект від контролю Тернопільською митницею Держмитслужби за правильністю визначення митної вартості у 2021 (II півріччя) – 2024 (I квартал) рр., млн грн.

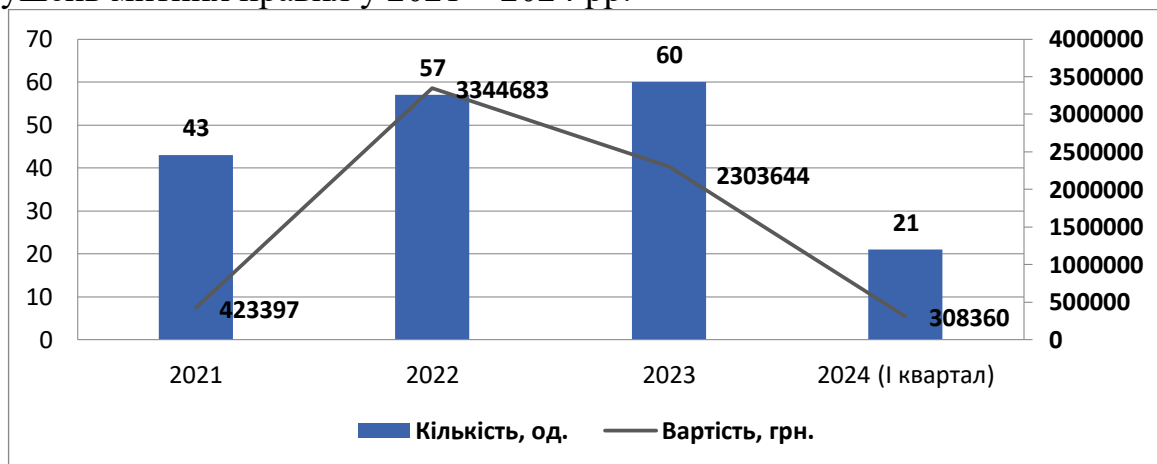
Джерело: розроблено автором самостійно на основі даних, наданих Тернопільською митницею.

У 2023 р. відбулося суттєве зростання надходжень від коригування Тернопільською митницею митної вартості товарів. Якщо у 2022 р. цей показник становив 71,5 млн грн, то у 2023 р. він зріс до 185,1 млн. грн. такий ефект спостерігається на фоні незначного зростання товарообороту в зоні діяльності митниці, що свідчить про зростання ефективності роботи досліджуваної митниці у 2023 р. У першому кварталі 2024 р. ефект від контролю за правильністю визначення митної вартості Тернопільською митницею становив 59 млн грн, що створює передумови для позитивного прогнозу на 2024 р.

Дослідження ефективності протидії митним деліктам на прикладі Тернопільської митниці

Важливою ділянкою роботи Тернопільської митниці є боротьба з порушеннями митних правил. Аналіз показників цього напрямку роботи засвідчив зростання кількості справ про порушення митних правил у 2021 – 2023 рр. з 43 до 60.

Діаграма 23. Результати діяльності Тернопільської митниці з виявлення порушень митних правил у 2021 – 2024 рр.

Джерело: розроблено автором самостійно на основі даних, наданих Тернопільською митницею.

Натомість вартісний показник порушення митних правил не має стабільної тенденції. Якщо у 2022 р. він зріс до 3 344 683 грн, то у 2023 р. знизився до 2 303 644 грн, що свідчить про виявлення порушень у справах з нижчою вартістю.

Стан справ з виявлення порушень митних правил в розрізі статей Митного кодексу України наведено у табл. 4.

Таблиця 4. Стан справ з виявлення порушень митних правил Тернопільською митницею в розрізі статей Митного кодексу України¹ у 2021 р. – першому

¹ 469 «Неправомірні операції з товарами, митне оформлення яких не закінчено, або з товарами, що перебувають на тимчасовому зберіганні під митним контролем, або з транспортними засобами особистого користування, тимчасово ввезеними на митну територію України чи поміщеними у митний режим транзиту».

470 «Перевищення строку транзитних перевезень (доставки) товарів, у тому числі транспортних засобів особистого користування, транспортних засобів комерційного призначення та документів до митного органу призначення в Україні, видача їх без дозволу митного органу або втрата».

кварталі 2024 р.

Стаття МКУ	2021			2022			2023			Перший квартал 2024 р.		
	Частина	Кількість	Вартість, грн	Частина	Кількість	Вартість, грн	Частина	Кількість	Вартість, грн	Частина	Кількість	Вартість, грн
469	4	20		4	1		1, 3	3		1, 2	2	
470	1, 2	7		1, 2	16		2, 3, 4	20		1, 2	5	
472		1	46784		8	2722431		9	288963		3	243846
475												
480												
481	5, 6	3		6	6		6	7		6	1	
483	1	1	70191	1	5	622252	1	6	201468 1	1	2	64514
484		3	306422									
485		8			21			15			8	
Всього		43	423397		57	3344683		60	230364 4	21	308360	21

Джерело: розроблено автором самостійно на основі даних, наданих Тернопільською митницею.

У 2021 р. накладено штрафів на суму 2 093 326 грн. Сума стягнутих штрафів 68 681 грн. У січні – грудні до суду передано 15 справ про ПМП на суму 415 692 грн. Судом прийнято 1 рішення про конфіскацію транспортного засобу як безпосереднього предмета ПМП. Від реалізації конфіскованих товарів надійшло 41 480 грн. В січні – грудні 2021 року від правоохоронної діяльності митниці до державного бюджету перераховано 110 161 грн. В 3 справах про ПМП провадження припинено шляхом компромісу та сплачено 46 071 грн.

У 2022 р. 46 протоколів про ПМП на суму 3 344 683 грн складено управлінням боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил. По 17 справах реально вилучено предметів на суму 3 344 683 грн. Митницею розглянуто 38 справ про ПМП. Накладено штрафів на суму 951 106 грн. Сума стягнутих штрафів 613 101 грн.

У січні – грудні до суду передано 18 справ про ПМП на суму 3 305 472 грн. Судом прийнято 7 рішень, 6 з яких про конфіскацію безпосередніх предметів ПМП на загальну суму 216 867 грн, та накладено штраф на загальну суму 240 121 грн (стягнуто штрафів на суму 800 грн).

В січні – грудні 2022 року від правоохоронної діяльності митниці до державного бюджету перераховано 613 101 грн. В 12 справах про ПМП

472 «Недекларування товарів, транспортних засобів комерційного призначення».

475 «Неподання митному органу звітності щодо товарів, які перебувають під митним контролем».

480 «Порушення порядку здійснення операцій з переробки товарів».

481 «Перевищення строку тимчасового ввезення товарів, у тому числі транспортних засобів особистого користування, транспортних засобів комерційного призначення або строку тимчасового вивезення товарів чи втрата транспортних засобів».

483 «Переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю».

484 «Зберігання, перевезення чи придбання товарів, транспортних засобів комерційного призначення, ввезених на митну територію України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю».

485 «Дії, спрямовані на неправомірне звільнення від сплати митних платежів чи зменшення їх розміру, а також інші протиправні дії, спрямовані на ухилення від сплати митних платежів».

провадження припинено шляхом компромісу та сплачено 385 247 грн.

У 2023 р. 54 протоколи про ПМП на суму 2 286 924 грн складено управлінням боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил. По 16 справах реально вилучено предметів на суму 2 100 473 грн. Митницею розглянуто 19 справ про ПМП. Накладено штрафів на суму 276 080 грн. Сума стягнутих штрафів 730 011 грн.

У січні – грудні до суду передано 19 справ про ПМП на суму 1 815 727 грн. Судом прийнято 6 рішень, 5 з яких про конфіскацію безпосередніх предметів ПМП на загальну суму 4 144 653 грн, та накладено штраф на загальну суму 4 307 005 грн (стягнуто штрафів на суму 120 871 грн).

В січні – грудні 2023 року від правоохоронної діяльності митниці до державного бюджету перераховано 989 147 грн. В 16 справах про ПМП провадження припинено шляхом компромісу та сплачено 398 412 грн.

Управлінням боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил у січні – березні 2024 р. складено 16 протоколів про ПМП на суму 290 863 грн. По 5 справах реально вилучено предметів на суму 290 863 грн. Митницею у січні-березні 2024 р. розглянуто 1 справу про ПМП, накладено штраф у сумі 340 грн. У січні-березні 2024 року до суду передано 6 справ про ПМП на суму 365 637 грн. Судом прийнято 7 рішень, 5 з яких про конфіскацію безпосередніх предметів ПМП – 5-ти транспортних засобів; стягнуто штрафів на суму 17429 грн.

У січні-березні 2024 року у 17 справах про ПМП провадження припинено шляхом компромісу та сплачено 531 718 грн. В січні-березні 2024 р. від правоохоронної діяльності митниці до державного бюджету перераховано 579 900 грн.

Впродовж січня-червня 2024 р. працівники Тернопільської митниці виявили 38 порушень митних правил на суму 1 324 999 грн. До держскарбниці надійшло понад 817 000 грн. за результатами роботи Тернопільської митниці у правоохоронному напрямку. На розгляд до суду митницею направлено 11 справ про порушення митних правил, загальною сумою 768 269 грн. У результаті розгляду судом 9 справ про ПМП конфісковано п'ять транспортних засобів та накладено штрафів на суму 179 038 грн.

Найпоширенішими порушеннями митних правил, які виявляли працівники Тернопільської митниці впродовж I півріччя 2024 р. були: неправомірні операції з товарами, митне оформлення яких не закінчено; недекларування товарів, що переміщуються через митний кордон України; перевищення строку транзитних перевезень (доставки) товарів; перевищення строку тимчасового ввезення товарів; переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів через митний кордон з приховуванням від митного контролю або з поданням митному органу як підстави для переміщення товарів підроблених документів; дії, спрямовані на неправомірне звільнення від сплати митних платежів чи зменшення їх розміру, а також інші протиправні дії, спрямовані на ухилення від сплати митних платежів.

III. МОНІТОРИНГ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЬВІВСЬКОЇ МИТНИЦІ ДЕРЖМИТСЛУЖБИ

Львівська митниця є територіальним підрозділом Державної митної служби України, підпорядкованим центральному органу, і забезпечує реалізацію державної політики у сфері митної справи та протидії правопорушенням у застосуванні митного законодавства. В межах своїх повноважень митниця здійснює контроль за надходженням податків, зборів, митних та інших платежів до державного бюджету і цільових фондів. Зоною діяльності Львівської митниці є Львівська область (рис. 18), протяжність якої складає 596 км внутрішнього кордону з Волинською, Івано-Франківською, Закарпатською, Рівненською, Тернопільською областями та 258 км зовнішнього кордону з Республікою Польща.

Рис. 4. Локалізація інфраструктури Львівської митниці Держмитслужби в адміністративних межах Львівської області.

Джерело: Львівська митниця.

Львівська митниця розпочала роботу як окрема юридична особа з 1 липня 2021 року, зона діяльності якої обмежена територією Львівської області. Попередньо, до кінця 2019 року на Львівщині функціонувала Львівська митниця ДФС, яка припинила діяльність у зв'язку з реорганізацією. На її місці

було створено Галицьку митницю, яка об'єднала три області: Львівську, Івано-Франківську та Тернопільську.

Однак наприкінці 2020 року розпочалася нова реорганізація, скерована на відокремлення Львівської митниці як самостійного підрозділу з діяльністю, що охоплює лише Львівську область. Цей процес наразі завершено, і Львівська митниця відновила роботу в статусі окремої юридичної особи, що забезпечить впровадження новітніх технологій і надання зручного сервісу для підприємців та громадян.

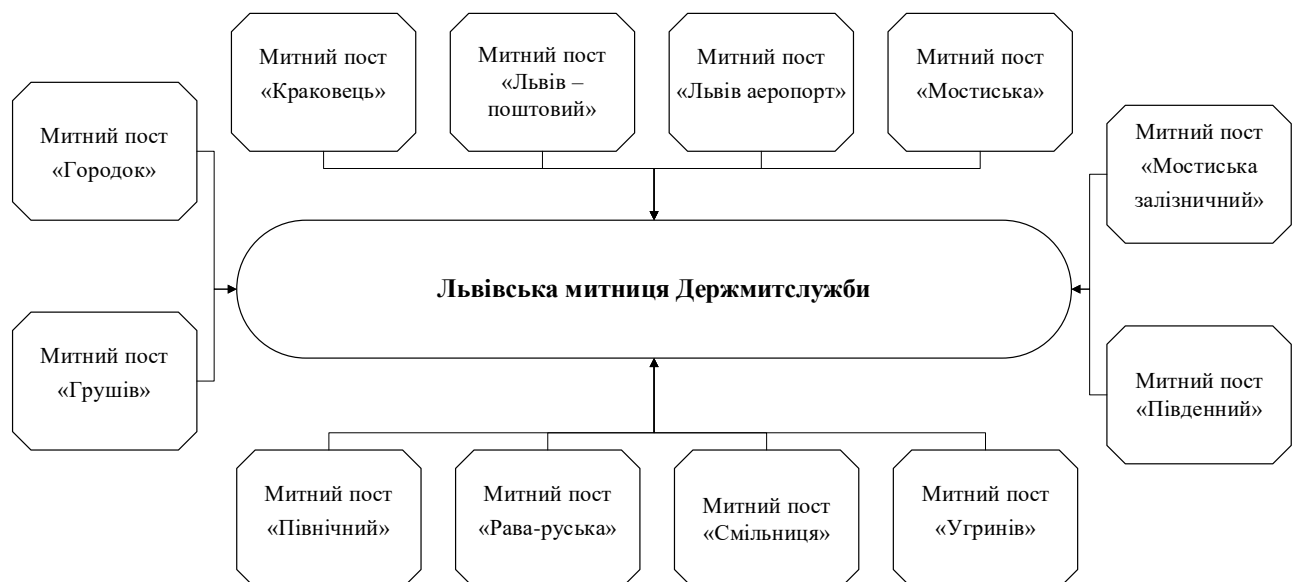
Для здійснення та обслуговування зовнішньоекономічної діяльності станом на початок 2024 року митна інфраструктура Львівської митниці Держмитслужби налічувала такі елементи:

- митні пости та пункти пропуску, що забезпечують контроль товарів та транспортних засобів на кордоні;
- логістичні та складські комплекси для тимчасового зберігання вантажів;
- інформаційно-телекомунікаційні системи для ефективної обробки митних декларацій і проведення митних процедур;
- інфраструктуру для проведення митного контролю, включаючи спеціалізоване обладнання для огляду вантажів;
- зони митного огляду для автомобільного та залізничного транспорту.

Ці елементи створюють основу для ефективної роботи митної служби у регіоні та підтримки зовнішньоекономічної діяльності.

Станом на сьогодні, до управління митниці належить 12 митних постів (рис. 5), які є структурними підрозділами митного органу та виконують безпосередні функції щодо контролю переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон.

Рис. 5. Митні пости Львівської митниці Держмитслужби

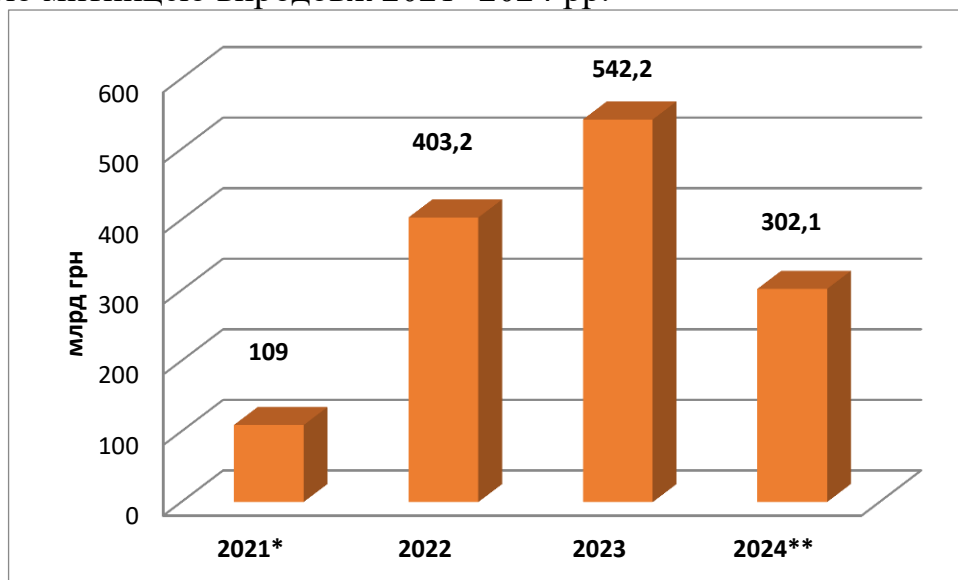

Джерело: розроблено автором самостійно на основі даних, наданих Львівською митницею.

Митні пости відповідають за здійснення митних процедур, перевірку вантажів, документів та забезпечення дотримання митного законодавства. Кожен митний пост має свою зону відповідальності, яка охоплює визначену територію або конкретні пункти пропуску.

Особливістю динаміки зовнішньоторговельного обороту в зоні діяльності досліджуваної митниці є стабільна позитивна тенденція, яка відображається у цифрах останніх чотирьох років. У II півріччі 2021 року в зоні діяльності Львівської митниці митне оформлення зовнішньоекономічних операцій суб'єктів ЗЕД було здійснено на суму 109 млрд грн. У 2022 році, на початку повномасштабного вторгнення росії на територію України, відстежувалося значне зростання у порівнянні з попереднім роком 2021 роком, адже обсяги зовнішньоторговельних операцій становили 403,2 млрд грн.

Діаграма 24. Динаміка оформлення зовнішньоекономічних ситуацій Львівською митницею впродовж 2021 -2024 рр.

* II квартал 2021 року

** I квартал 2024 року

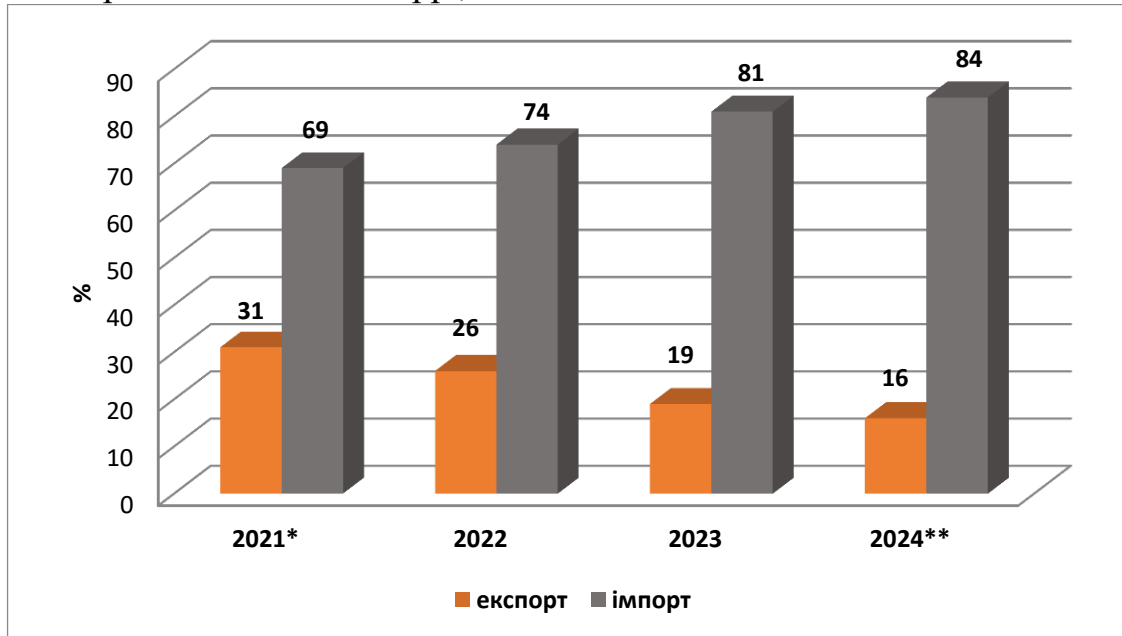
Джерело: розроблено автором самостійно на основі даних, наданих Львівською митницею.

Це можна пояснити активізацією експортно-імпортних операцій через західний кордон України внаслідок закриття та призупинення роботи пунктів пропуску на півночі, сході та півдні країни. З червня 2022 року Україна втратила можливість перевезення товарів авіаційним та морським транспортом, що призвело до максимізації операцій ЗЕД із залученням залізниці та автоперевезень. Побіжно, ЄС запропонував тимчасову підтримку України, скасувавши мита на українські товари та запровадивши транспортний безвіз.

Як результат, митне оформлення зовнішньоторговельних операцій суб'єктів господарювання, здійснених Львівською митницею у 2023 році збільшилося на 139 млрд грн. Впродовж I півріччя 2024 року у зоні діяльності Львівської митниці здійснено митне оформлення зовнішньоторговельних операцій на суму понад 302,1 млрд грн, Таким чином, товарообіг між Україною та Польщею за 2021-2024 роки суттєво зріс, що зафіксувалося позитивним трендом.

Дослідження динаміки обсягів експорту та імпорту в зоні діяльності Львівської митниці за останні чотири моніторингові роки вказує на суттєве перевищення обсягів імпорту над експортом. Виявлено, що цей розрив становить майже трикратну різницю, що є яскравим свідченням структурних змін у зовнішньоекономічних процесах регіону.

Діаграма 25. Динаміка обсягів експорту та імпорту в зоні діяльності Львівської митниці впродовж 2021 -2024 рр., %

* II квартал 2021 року

** I квартал 2024 року

Джерело: розроблено автором самостійно на основі даних, наданих Львівською митницею.

Тенденція щодо зростання імпорту та поступового скорочення експортних операцій відповідає загальній ситуації в Україні та підкреслює досліджувані тренди у моніторинговій фокус-групі. Адже основним завданням держави від лютого 2024 року та до сьогодні є забезпечення Збройних Сил України технікою, військовим спорядженням та іншими засобами оборони і захисту наших громадян, що зумовлює підвищення імпорту в державі.

Отож, з початком повномасштабного вторгнення російських військ на територію нашої держави та до завершення війни перевищення обсягів імпорту над експортом є виправданим і зрозумілим явищем. Війна суттєво підірвала економіку України, особливо в тих секторах, які були орієнтовані на експорт, таких як агропромисловий комплекс, металургія, машинобудування та інші промислові галузі. Значна частина підприємств була зруйнована або змушена призупинити діяльність через воєнні дії, що призвело до різкого скорочення експорту товарів та послуг.

Поза тим, порушення логістики, блокування портів та обмеження доступу до важливих міжнародних ринків зробили процес експорту надзвичайно складним. Водночас, при скороченні експорту, попит на імпортовані товари суттєво зріс, оскільки Україна була змушена шукати альтернативні джерела для

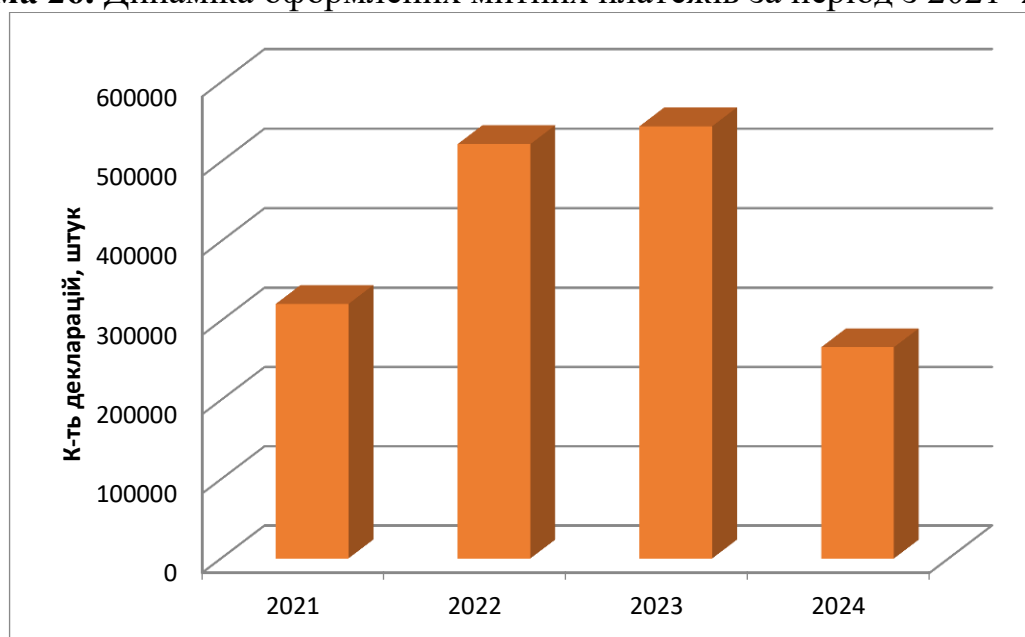
забезпечення потреб як у товарах першої необхідності, так і у сировині та обладнанні для відновлення внутрішнього виробництва. Багато товарів, які раніше вироблялися всередині країни, стали недоступними, що стимулювало збільшення обсягів імпорту для задоволення попиту.

На нашу думку, така тенденція може продовжуватися і в повоєнний період відновлення національної економіки. Після завершення війни Україна зіштовхнеться з колосальними викликами у відбудові зруйнованої інфраструктури, відновленні промисловості та сільського господарства, ліквідації техногенних катастроф, пов'язаних з затопленням родючих чорноземів південних регіонів, розмінування полів, пасовищ тощо. Для цього також будуть потрібні значні обсяги імпортованих матеріалів, технологій, обладнання та інвестиційних товарів, що сприятиме подальшому зростанню імпорту.

Роботу Львівської митниці характеризує інтенсивний документообіг, що відображає масштаб та ефективність її діяльності у сфері зовнішньоекономічної торгівлі. Зокрема, за досліджуваний період було опрацьовано та оформлено значну кількість митних декларацій, що свідчить про високий рівень залученості митниці в регулювання імпорто-експортних операцій в зоні її відповідальності.

Львівська митниця працює з великим масивом документації, який стосується як експорту, так і імпорту товарів. Кожна операція з переміщення товарів через митний кордон супроводжується оформленням митної декларації, що вимагає ретельної перевірки відповідності документів та товарів законодавчим вимогам.

Діаграма 26. Динаміка оформлених митних платежів за період з 2021–2024 рр.

Примітка: 2021 р.: липень - грудень;
 2022 р.: січень - грудень
 2023 р.: січень - грудень;
 2024 р.: січень - червень.

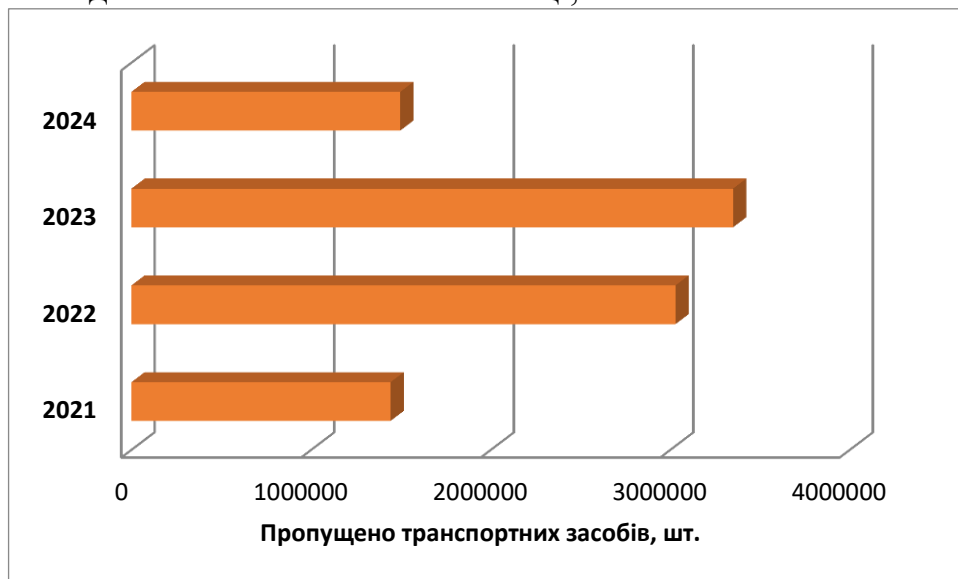
Джерело: розроблено автором самостійно на основі даних, наданих Львівською митницею

За досліджуваний період митницею було оформлено тисячі декларацій, що свідчить про інтенсивну зовнішньоторговельну активність у регіоні та її значну роль у забезпеченні економічної стабільності.

Таким чином, за досліджуваний період працівниками Львівської митниці було сформовано, опрацьовано та оформлено понад півтора мільйона митних декларацій, пов'язаних з митними платежами. Як бачимо з представленої діаграми цей обсяг з року у рік зростає.

За аналогічний період через Львівську митницю щороку спостерігається тенденція до зростання потоку автотранспорту, що є свідченням активізації зовнішньоекономічної діяльності в регіоні та збільшення інтенсивності міжнародної торгівлі. Так, за період з липня по грудень 2021 року працівниками Львівської митниці було зафіксовано 1442455 транспортних засобів, які перетинали державний кордон України. У 2022 році (січень-грудень) цей показник суттєво зріс і загальним обсягом впродовж року було зафіксовано 3029788 перетинів митного кордону транспортними засобами.

Діаграма 27. Динаміка пропущених транспортних засобів впродовж 2021 по 2024 рр. у зоні діяльності Львівської митниці, шт.

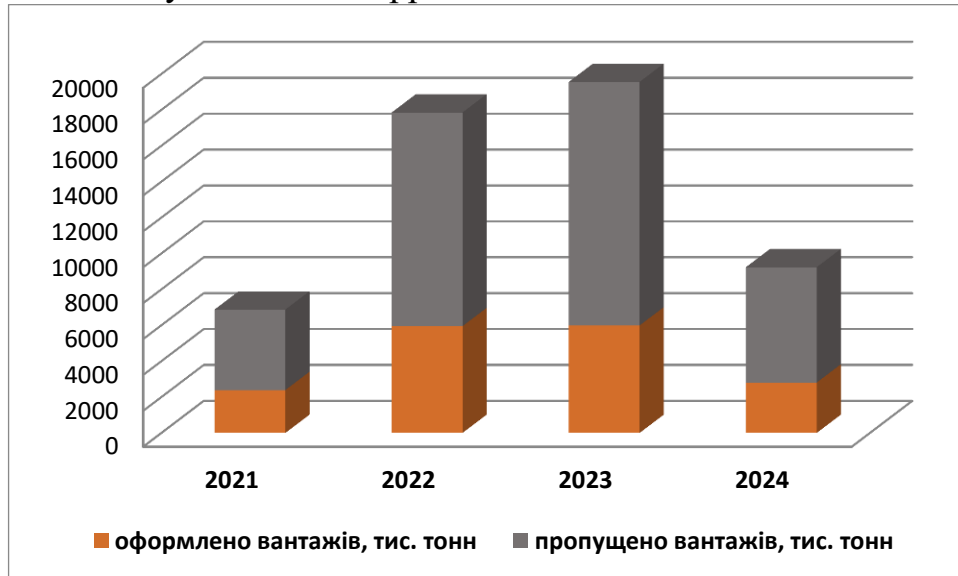
Примітка: 2021 р.: липень - грудень;
2022 р.: січень - грудень
2023 р.: січень - грудень;
2024 р.: січень - червень.

Джерело: розроблено автором самостійно на основі даних, наданих Львівською митницею

У 2023 році відбулося чергове збільшення кількості зафіксованих митних декларацій щодо перетину кордону з Республікою Польща в зоні діяльності Львівської митниці автомобільним транспортом. Загальна кількість декларацій зросла на 520482 і склала 3350270 одиниць, а у 2024 році, з січня по червень включно, 1496630 одиниць. Водночас, робота Львівської митниці у сфері оформлення митних платежів протягом 2021-2024 років була однією з ключових складових забезпечення фіскальної та економічної стабільності регіону та України в цілому. Цей період ознаменувався значними викликами,

що вимагали від митних органів швидкої адаптації до нових реалій, зокрема через глобальні та внутрішні події, такі як пандемія COVID-19, військова ескалація країни-агресора, та трансформації в міжнародній торгівлі.

Діаграма 28. Динаміка оформлення та пропуску вантажів у зоні діяльності Львівської митниці у 2021 – 2024 рр.

Примітка: 2021 р.: липень - грудень;
 2022 р.: січень - грудень
 2023 р.: січень - грудень;
 2024 р.: січень - червень.

Джерело: розроблено автором самостійно на основі даних, наданих Львівською митницею

У період 2021-2024 років обсяги митних платежів, що були опрацьовані Львівською митницею, суттєво зросли. Це пов'язано з кількома факторами:

- активізація міжнародної торгівлі після зняття обмежень, пов'язаних з пандемією, спричинила збільшення імпортно-експортних операцій через кордон з Республікою Польща;
- у зв'язку з повномасштабною війною в Україні, Львівська митниця стала важливим вузлом для здійснення експортно-імпорتنних операцій, зокрема гуманітарної допомоги та товарів першої необхідності.

Цей приріст особливо помітний на тлі зростання попиту на імпорт та експорт товарів, що надходять до країни автотранспортом, враховуючи логістичні виклики, спричинені обмеженнями у морських та повітряних перевезеннях. Відтак, ріст автотранспортних потоків відбувся завдяки збільшенню кількості міжнародних торговельних угод та лібералізації митного режиму, а також завдяки спрощенню процедур митного оформлення. Львівська митниця доклала значних зусиль для того, щоб адаптувати свої підрозділи до роботи з підвищеним навантаженням, покращуючи інфраструктуру та підвищуючи ефективність роботи митників.

Захист прав інтелектуальної власності є ключовою складовою розвитку економіки та міжнародної торгівлі. Порушення цих прав не лише завдають збитків правласникам, але й підривають довіру споживачів до ринків,

сприяють поширенню небезпечної продукції та шкодять національній економіці загалом. Митні органи відіграють важливу роль у захисті прав інтелектуальної власності шляхом контролю за переміщенням товарів через державний кордон. Вони здійснюють перевірку товарів, які можуть порушувати права інтелектуальної власності, затримують контрафактну продукцію та співпрацюють з правовласниками для ідентифікації та захисту їхніх прав.

За період з 1 липня 2021 року по 30 червня 2024 року Львівська митниця здійснила низку важливих заходів, спрямованих на забезпечення ефективного захисту прав інтелектуальної власності при переміщенні товарів через митний кордон України.

Таблиця 5. Заходи, реалізовані Львівською митницею щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності за період 01.07.2021 - 30.06.2024, од.

Звітний період	Кількість призупинень товарів, що підозрюються у порушенні прав інтелектуальної власності	Кількість призупинень щодо яких правовласниками підтвердження порушення їх майнових прав
2021 рік (01.07.2021 – 31.12.2021)	47	18
2022 рік	101	76
2023 рік	190	163
2024 рік (01.01.2024 – 30.06.2024)	82	67

Джерело: розроблено автором самостійно на основі даних, наданих Львівською митницею

Захист прав інтелектуальної власності є одним із ключових завдань митних органів, оскільки порушення цих прав негативно впливає на національну економіку, зменшує доходи державного бюджету та підриває законну конкуренцію на ринку.

Впродовж 2021-2024 років Львівська митниця успішно реалізувала низку заходів, спрямованих на боротьбу з порушеннями інтелектуальної власності. Ці заходи не лише захистили правовласників та український ринок від контрафактної продукції, але й сприяли зростанню надходжень до державного бюджету за рахунок підвищення ефективності митного контролю.

Таблиця 6. Динаміка надходжень до Державного бюджету України, мобілізованих Львівською митницею у 2021 - 2024 рр.

Звітний період	Надходження до Державного бюджету України	Приріст	
		+/-	У % до попереднього року
2021 рік (01.07.2021 – 31.12.2021)	3165,8	3242,2	+12,1
2022 рік	44930,1	13284,3	+42,0
2023 рік	67300	22300,0	+49,7
2024 рік (01.01.2024 – 30.06.2024)	38890,6	8047,7	+26,12

Джерело: розроблено автором самостійно на основі даних, наданих Львівською митницею

Одним із важливих аспектів діяльності Львівської митниці є ефективна боротьба з митними правопорушеннями, що сприяє захисту економічних інтересів регіону та всієї України, а також забезпечує законність у зовнішньоекономічних відносинах. Впродовж 2021–2023 років та у першому півріччі 2024 року посадові особи Львівської митниці активізували зусилля для попередження, виявлення та припинення правопорушень у сфері митної справи. За досліджуваній період відстежувалося значне зростання випадків порушення митного законодавства, що частково можна пояснити зростанням обсягів торгівлі та підвищенням кількості транспортних операцій через західні кордони України після початку повномасштабного вторгнення Росії. Водночас, загроза контрабанди та порушень у сфері зовнішньоекономічної діяльності залишалась високою, особливо в умовах військових дій.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Волинська митниця

Дослідження базових індикаторів митного адміністрування Волинської митниці та показників діяльності митниці (товарообіг та адміністрування митних платежів) дозволило сформулювати орієнтири посилення її інституційної спроможності, зокрема:

- забезпечення ритмічності роботи пунктів пропуску в зоні діяльності Волинської митниці та прогнозованості часу перетину україно-польського кордону, запровадження спільного контролю у пунктах пропуску, що дозволить збільшити їх пропускну спроможність;
- створення платформи домовленостей з Польщею щодо кількості транспортних засобів, які мають синхронно переміщуватися через пункти пропуску, зокрема через впровадження системи раннього повідомлення про виникнення надзвичайних ситуацій, блокування кордону тощо;
- напрацювання заходів, в тому числі преференційного характеру для збільшення експортно орієнтованих операцій та мінімізації зростаючих трендів імпорту у сфері ЗЕД;
- підвищення керованості організаційної структури Волинської митниці через створення локальної системи оцінки ефективності роботи шляхом впровадження системи ключових індикаторів ефективності, яка розпочинається з верхнього рівня апарату Волинської митниці та доходить до показників ефективності конкретної посадової особи митниці;
- створення дієвого механізму здійснення ротації посадових осіб Волинської митниці, який необхідний для запобігання корупційним проявам, недопущення виникнення сталих зв'язків із суб'єктами ЗЕД, встановленню тривалих корупційних мереж або особистих стосунків з місцевими громадами Волинської області;
- покращення інструментального та технічного контролю транспортних засобів в зоні діяльності Волинської митниці, що забезпечить істотне зменшення часу, необхідного на проведення огляду з метою встановлення відповідності товарів, які в них містяться, товарам, задекларованим до переміщення через митний кордон, а отже, збільшення пропускну спроможності у пунктах пропуску Волинської митниці;
- посилення інституційно-правової компоненти щодо боротьби з митними правопорушеннями, підвищення ефективності адміністративного розгляду справ про ПМП в зоні діяльності Волинської митниці.

Тернопільська митниця

Товарообіг в зоні діяльності Тернопільської митниці у першому півріччі 2024 р. зріс більше ніж у двічі порівняно з першим півріччям 2021 р. Це зумовлено переїздом частини підприємств центральної та східної України в зону

діяльності Тернопільської митниці, які почали користуватися її послугами. Якщо у 2022 р. в структурі товарообігу переважали експортні операції (у зв'язку з аграрною спеціалізацією Тернопільської області з якої на експорт прямує зерно), то у 2023 – імпорتنі (внаслідок специфіки діяльності саме тих суб'єктів господарювання, які переїхали і почали розмитнюватись на Тернопільській митниці). Така ситуація зумовлює розширення або створення нових відділів митного оформлення для збільшення товарообігу, покращення ефективності митного оформлення і якості надання послуг суб'єктам ЗЕД.

У 2023 р. Тернопільська митниця акумулювала до бюджету 6555,0 млн грн. митних платежів, що на 63,5% більше у порівнянні з 2022 р. це пов'язано зі збільшенням кількості суб'єктів господарювання, які розмитнюються в зоні діяльності митниці.

Аналіз класифікаційної роботи та контролю за правильністю визначення країни походження товарів, що здійснюються Тернопільською митницею засвідчив зниження ефекту у 2023 р. порівняно із 2022 р. Натомість ефект від контролю за правильністю визначення митної вартості шляхом її коригування зріс із 71,5 млн грн у 2022 р. до 185,1 млн. грн. у 2023 р. Це відбулося на фоні незначного зростання товарообороту в зоні діяльності митниці, що свідчить про зростання ефективності роботи досліджуваної митниці у 2023 р. в даному напрямку. Натомість необхідно посилити класифікаційну роботу та контроль за правильністю визначення країни походження товарів в зоні діяльності Тернопільської митниці.

Кількість справ про порушення митних правил у 2023 р. зросла на 17 од., а їх вартість знизилася на 1 041 039 грн, що зумовлює доцільність посилення уваги за операціями з високою вартістю у процесі боротьби з порушеннями митних правил.

Львівська митниця

Аналізуючи динаміку надходжень до Державного бюджету України, мобілізованих Львівською митницею за період 2021–2024 рр., можна зауважити кілька важливих тенденцій. Насамперед, зростання надходжень у 2021–2024 рр. Упродовж досліджуваного періоду у 2021 – 2024 рр. у роботі Львівської митниці простежується позитивний тренд - стійке зростання надходжень до Державного бюджету України, що свідчить про ефективність роботи митних органів та активізацію ділової активності суб'єктів ЗЕД у регіоні. Це зростання є результатом підвищеної уваги до дотримання митного законодавства, збільшення обсягів торгівлі та впровадження сучасних технологій митного контролю. У 2021 р. за друге півріччя (01.07.2021 – 31.12.2021), надходження склали 3165,8 млн грн, приріст становив +12,1% у порівнянні з попереднім періодом. У наступному, 2022 р. до бюджету було мобілізовано 44930,1 млн грн, що на 13284,3 млн грн більше, ніж у попередньому, 2021 році. Це відповідає приросту на +42%, що вказує на значне розширення торговельних операцій. У 2023 р. відбувся найбільший приріст серед моніторингового періоду, коли надходження склали 67300 млн грн., а приріст склав +22300 млн грн, що відповідає збільшенню на +49,7% порівняно з 2022 р. Така тенденція

свідчить про подальше збільшення обсягів торгівлі через Львівську митницю та вдосконалення процесів митного оформлення. За перше півріччя 2024 р. (01.01.2024 – 30.06.2024) надходження становили 38890,6 млн грн, що на 8047,7 млн грн більше порівняно з аналогічним періодом попереднього року. Приріст склав +26,12%, що свідчить про продовження позитивної динаміки, хоча темпи зростання дещо знизились.

Львівська митниця зосередила свої зусилля на таких напрямках контролю за переміщенням товарів за межі митної території України, виявленні випадків незаконного перевезення товарів, особливо продукції, що підлягає державному контролю, посиленню заходів із протидії контрабанді, зокрема стратегічно важливих та підакцизних товарів та на виявленні порушень прав інтелектуальної власності. Відтак, за цей період посадовими особами митних органів Львівщини було відкрито 6815 справ про порушення митних правил та 967 повідомлень було скеровано до правоохоронних органів про протиправні діяння, що містять ознаки злочину. Це включає як порушення митного законодавства, так і контрабанду товарів, ухилення від сплати митних платежів та порушення прав інтелектуальної власності.

Таким чином, узагальнюючи вищезазначене, варто зазначити, що робота досліджуваних митниць була націлена на забезпечення посилення контролю за митними операціями, мінімізацію митних правопорушень, підвищення прозорості процесів оформлення та сприяння збільшенню надходжень до державного бюджету. Завдяки постійному вдосконаленню методів управління та впровадженню новітніх технологій, митні органи роблять вагомий внесок у стабільність економіки та розвиток міжнародної торгівлі.